LIII. De sacerdotibus et Levitis, nihil debere habere.
LIV. Pecunias debere dare Levitas ex decimis suis.
LV. De Purificatione aquæ sparsionis, et immundum tangentibus, et aqua.
LVI. Maria defuncta.
LVII. De aqua contradictionis.
LVIII. Ubi non est populus admissus transire per filios Edom.
LIX. Ubi Aaron moritur.
LX. Ubi populus Deo Chananæum devovit.
LXI. De serpente æneo.
LXII. Ubi Dominus aquam de puteo dedit filiis Israel, et de cantico, quod est dictum super eum.
LXIII. Populus Israel pugnat contra regem Moab, et Seon, et Og regem Basan, et expugnavit eos.
LXIV. De Balac, et Balaam.
LXV. De asina loquente.
LXVI. Ubi populus fornicatur.
LXVII. Phinees adulteros interficit.
LXVIII. Numerus Levitarum.
LXIX. Quibus terra dividi jubetur.
LXX. De numero filiorum Levi.
LXXI. Ubi filiæ Salphaad pro hæreditate Moysen interpellant.
LXXII. De successionibus hæreditatis.
LXXIII. Ubi Moyses in montem ascendere jubetur.
LXXIV. Ubi Jesus a Domino destinatur.
LXXV. De sacrificiis agnorum.
LXXVI. De sacrificio Sabbati.
LXXVII. Sacrificium Neomeniæ.
LXXVIII. Sacrificium Paschæ.
LXXIX. Sacrificium novorum in Pentecoste.
LXXX. Sacrificium mensis septimi.
LXXXI. Sacrificium jejunii septimi.
LXXXII. Sacrificium tabernaculorum in mense septimo.
LXXXIII. De voto complendo.
LXXXIV. De voto feminæ.
LXXXV. De vindicta in Madianitas.
LXXXVI. Ubi Moyses indignatur propter Madianitas.
LXXXVII. De divisionibus prædæ Madianitarum.
LXXXVIII. Ubi pars populi hæreditatem petit.
LXXXIX. Itinera populi.
XC. De idolis confringendis.
XCI. De sorte possessionis.
XCII. Nomina principum, qui partituri erant terram.
XCIII. Præcepta populi, ut Levitis dent civitates et suburbana.
XCIV. De civitatibus refugii.
XCV. De interfectis.
XCVI. Si fortuitu et absque odio quis percusserit proximum suum.
XCVII. De filiabus Salphaad, ut proximis nubant.

INCIPIT

LIBER VAJEDABBER

QUI APUD NOS DICITUR

NUMERI.

[T. I, B. I, *Cap.* I.] Locutusque est Dominus ad Mosen in deserto Sinai in tabernaculo fœderis, prima die mensis secundi, anno altero egressionis eorum ex Ægypto, dicens : Tollite summam universæ congregationis filiorum Israel per cognationes et domos suas, et nomina singulorum, quidquid sexus est masculini a vicesimo anno supra, omnium virorum fortium ex Israel [h. omnes bellatores ex Israel], et numerabitis eos per turmas suas, tu et Aaron. Eruntque vobiscum principes tribuum ac domorum in cognationibus suis, quorum ista sunt nomina. De Ruben, Elisur filius Sedeur. De Simeon, Selumiel filius Surisaddai. De Juda, Naasson filius Aminadab. De Issachar, Nathanael filius Suar. De Zabulon, Eliab filius Helon. Filiorum autem Joseph, de Ephraim, Elisama filius Ammiud. De Manasse, Gamaliel filius Phadassur. De Benjamin, Abidan filius Gedeoni. De Dan, Aiezer filius Amisaddai. De Aser, Phaganiel filius Achran. De Gad, Eliasaph filius Dehuel. De Nephtali, Ahira filius Henan. Hi nobilissimi principes multitudinis per tribus et cognationes suas, et capita exercitus Israel : quos tulerunt Moses et Aaron cum omni vulgi multitudine, et congregaverunt primo die mensis secundi, recensentes eos per cognationes, et domos ac familias, et capita, et nomina singulorum [h. domosque familiarum, et nomina singulorum] a vicesimo anno et supra, sicut præceperat Dominus. Numeratique sunt in deserto Sinai. De Ruben primogenito Israelis per generationes et familias ac domos suas, et nomina capitum singulorum, omne quod sexus est masculini a vicesimo anno et supra, procedentium ad bellum, quadraginta sex millia quingenti. De filiis Simeon per generationes suas [*Vulg. tac.* suas *hic et infra*] ac familias ac domos cognationum suarum recensiti sunt per nomina et capita singulorum, omne quod sexus est masculini a vicesimo anno et supra, procedentium ad bellum, quin-

quaginta novem millia trecenti. De filiis Gad, per generationes suas et familias ac domos cognationum suarum recensiti sunt per nomina singulorum a viginti annis et supra, omnes qui ad bella procederent, quadraginta quinque millia sexcenti quinquaginta. De filiis Juda per generationes et familias ac domos cognationum suarum, per nomina singulorum a vicesimo anno et supra, omnes qui poterant ad bella procedere, recensiti sunt septuaginta quatuor milia sexcenti. De filiis Issachar, per generationes et familias ac domos cognationum suarum, per nomina singulorum a vicesimo anno et supra, omnes qui ad bella procederent, recensiti sunt quinquaginta quatuor millia quadringenti. De filiis Zabulon per generationes et familias ac domos cognationum suarum recensiti sunt per nomina singulorum a vicesimo anno et supra, omnes qui poterant ab bella procedere, quinquaginta septem millia quadringenti. De filiis Joseph, filiorum Ephraim per generationes et familias ac domos cognationum suarum recensiti sunt per nomina singulorum a vicesimo anno et supra, omnes qui poterant ad bella procedere, quadraginta millia quingenti. Porro filiorum Manasse per generationes et familias ac domos cognationum suarum recensiti sunt per nomina singulorum a viginti annis et supra, omnes qui poterant ad bella procedere, triginta duo millia ducenti. De filiis Benjamin per generationes et familias ac domos cognationum suarum recensiti sunt nominibus singulorum a vicesimo anno et supra, omnes qui poterant ad bella procedere, triginta quinque millia quadringenti. De filiis Dan, per generationes et familias ac domos cognationum suarum recensiti sunt nominibus singulorum a vicesimo anno et supra, omnes qui poterant ad bella procedere, sexaginta duo millia septingenti. De filiis Aser, per generationes et familias ac domos cognationum suarum recensiti sunt per nomina singulorum a vicesimo anno et supra, omnes qui poterant ad bella procedere, quadraginta millia et mille quingenti. De filiis Nephtali, per generationes et familias ac domos cognationum suarum recensiti sunt nominibus singulorum a vicesimo anno et supra, omnes qui poterant ad bella procedere, quinquaginta tria millia quadringenti. Hi sunt, quos numeraverunt Moses et Aaron, et duodecim principes Israel, singulos per domos cognationum suarum. Fueruntque omnis numerus filiorum Israel[1] per domos et familias suas [h. sen per, pro domos familiarium suarum, habet] a vicesimo anno et supra, qui poterant ad bella procedere, sexcenta tria millia virorum [h. non habet virorum] quingenti quinquaginta. Levitæ autem in tribu familiarum suarum non sunt numerati cum eis. [B. II, C. I.] Locutusque est Dominus ad Mosen, dicens : Tribum Levi noli numerare, nec ponam summam eorum cum filiis Israel : sed constitue eos super tabernaculum testimonii et cuncta vasa ejus, et quidquid ad cæremonias pertinet [h. et omnem supellectilem ejus]. Ipsi portabunt tabernaculum et omnia utensilia ejus, et erunt in ministerio, ac per gyrum tabernaculi metabuntur. Cum proficiscendum fuerit, deponent Levitæ tabernaculum : cum castrametandum, erigent : quisquis externorum accesserit, occidetur. Metabuntur autem castra filii Israel unusquisque per turmas et cuneos atque exercitum suum. [C. II.] Porro Levitæ per gyrum tabernaculi figent [h. metabuntur] tentoria, ne fiat indignatio super multitudinem filiorum Israel, et excubabunt in custodiis [h. custodia] tabernaculi testimonii. Fecerunt ergo filii Israel juxta omnia, quæ præceperat Dominus Mosi.

[B. III, *Cap.* II.] Locutusque est Dominus ad Mosen et Aaron, dicens : Singuli per turmas, signa, *atque vexilla* [h. non habet] et domos cognationum suarum, castrametabuntur filii Israel, per gyrum tabernaculi fœderis. Ad Orientem Judas figet tentoria per turmas exercitus : eritque princeps filiorum ejus Naasson filius Aminadab, et omnis de stirpe ejus summa pugnantium, septuaginta quatuor millia sexcenti. Juxta eum castrametati sunt de tribu Issachar, quorum princeps fuit Nathanael filius Suar. Et omnis numerus pugnatorum ejus, quinquaginta quatuor millia quadringenti. In tribu Zabulon princeps fuit Eliab filius Helon. Omnis de stirpe ejus exercitus pugnatorum quinquaginta septem millia quadringenti. Universi qui in castris Judæ annumerati sunt, fuerunt centum octoginta sex millia quadringenti, et per turmas suas primi egredientur. In castris filiorum Ruben ad meridianam plagam erit princeps Elisur filius Sedeur, et cunctus exercitus pugnatorum ejus, qui numerati sunt, quadraginta sex millia quingenti. Juxta eum castrametati sunt de tribu Simeon : quorum princeps fuit Selumiel [*Vulg.* Salamiel] filius Surisaddai. Et cunctus exercitus pugnatorum ejus, qui numerati sunt, quinquaginta novem millia trecenti. In tribu Gad princeps fuit Eliasaph filius Duel[2] [h. Rahuel], et cunctus exercitus pugnatorum ejus qui numerati sunt, quadraginta quinque millia sex-

[1] In mss. legimus, *Fueruntque omnes filiorum Israel*, etc., aut, *Fueruntque simul omnes filiorum Israel*. In Aniciensis autem Ecclesiæ ms. codice, qui nunc est in bibliotheca Colbertina 157, prima manu scriptum fuisse videtur, *Fueruntque omnes supputati filiorum Israel*, etc. Quæ lectio optima esset : sed duo verba scalpro deleta sunt, et supra positum est, *simul*, ut hoc modo legatur : *Fueruntque simul filiorum Israel*, etc. MART.

— Urbinas ms. *Fueruntque omnes filii Israel*. Alias variantes lectiones Martian. affert.

[2] Hoc nomen Samaritani et Arabes legunt cum *daleth* דעואל, *Dauel* et *Dauail;* quod Vulgatus noster similiter legit. Hebræus autem hodiernus, LXX, Chald. et Syr. habent *resch* ab initio רעואל, *Rahuel*, vel *Raguel*. At S. Hieronymus juxta Samaritanorum codices, in libro nominum Hebraicorum legit iterum cum *daleth*, et ipsum nomen citans ex Numeris interpretatur, *agnoscant Deum : Deuel*, inquit, *agnoscant Deum ;* nempe a radice ידע, *jada*, quæ significat, *agnovit*. Non ideo tamen de marginali adnotatione incidat statim aliquo suspicio, quasi

centi quinquaginta. Omnes, qui rescensiti sunt in castris Ruben, centum quinquaginta millia et mille quadringinti quinquaginta per turmas suas: in secundo loco proficiscentur. Levabitur autem tabernaculum testimonii per officia Levitarum et turmas eorum. Quomodo erigetur, ita et deponetur. Singuli per loca et ordines suos [h. Levabitur autem tabernaculu mtestimonii per officia Levitarum in medio castrorum. Quomodo metabuntur, ita *proficiscentur* singuli et *ordines suos*] proficiscentur. Ad occidentalem plagam erunt castra filiorum Ephraim, quorum princeps fuit Elisama filius Ammiud. Cunctus exercitus pugnatorum ejus, qui numerati sunt, quadraginta millia quingenti. Et cum eis tribus filiorum Manasse, quorum princeps fuit Gamaliel filius Phadassur. Cunctas exercitus pugnatorum ejus qui numerati sunt, triginta duo millia ducenti. In tribu filiorum Benjamin princeps fuit Abidan filius Gedeonis. Et cunctus exercitus pugnatorum ejus qui recensiti sunt tringinta quinque millia quadringenti. Omnes qui numerati sunt in castris Ephraim, centum octo millia, centum per turmas suas: tertii proficiscentur. Ad Aquilonis partem castrametati sunt [h. castramebuntur] filii Dan quorum princeps fuit Ahiezer filius Amisaddai. Cunctus exercitus pugnatorum ejus, qui numerati sunt, sexaginta duo millia septingenti. Juxta eum fixere tentoria [h. castrametabuntur] de tribu Aser: quorum princeps fuit Phagahiel filius Achran [*Vulg.* Ochran.] Cunctus exercitus pugnatorum ejus qui numerati sunt quadraginta millia et mille quingenti. De tribus filiorum Nephthali princeps fuit Ahira filius Henan. Cunctus exercitus pugnatorum ejus, quinquaginta tria millia quadringenti. Omnes qui numerati sunt in castris Dan, fuerunt centum quinquaginta septem millia sexcenti, et novissimi proficiscentur. Hic numerus filiorum Israel, per domos cognationum suarum et turmas divisi exercitus, sexcenta tria millia quingenti quinquaginta. Levitæ autem non sunt numerati inter filios Israel; sic enim præcepit [*Vulg.* præceperat] Dominus Mosi. Fecerunt filii Israel juxta omnia, quæ præceperat Domini Mosi. Castrametati sunt per turmas suas, et profecti per familias suas [*Vulg. tac.* suas] ac domos patrum suorum.

[T. II, B. IV, C. III, *Cap.* III.] Hæc sunt generationes Aaron et Mosi, in die qua locutus est Dominus ad Mosen in monte Sinai. Et hæc nomina filiorum Aaron: primogenitus ejus Nadab, *deinde* [h. non habet] Abiu et Eleazar, et Ithamar. Hæc nomina filiorum Aaron sacerdotum qui uncti sunt, et quorum repletæ et consecratæ manus ut sacerdotio fungerentur. Mortui sunt autem Nadab et Abiu, cum offerrent ignem alienum in conspectu Domini in deserto Sinai, absque liberis: functique sunt sacerdotio Eleazar et Ithamar coram Aaron patre suo. [B. V, C. IV.] Locutusque est Dominus ad Mosen, dicens: Applica tribum Levi, et fac stare in conspectu Aaron sacerdotis, ut ministrent ei, et excubent, et observent quidquid ad cultum pertinet multitudinis coram tabernaculo testimonii, et custodiant vasa tabernaculi, servientes in ministerio ejus. Dabisque dono Levitas Aaron, et filiis ejus, quibus traditi sunt a filiis Israel. Aaron autem et filios ejus constitues super cultum sacerdotii. Externus, qui *ad ministrandum* [h. non habet] accesserit morietur. Locutusque est Dominus ad Mosen, dicens: Ego tuli Levitas a filiis Israel pro omni primogenito, qui aperit vulvam in filiis Israel. eruntque Levitæ mei. Meum est enim omne primogenitum, ex quo percussi primogenitos in terra Ægypti: sanctificavi mihi quidquid primum nascitur in Israel ab homine usque ad pecus: mei sunt. Ego Dominus. [B. VI, C. VI.] Locutusque est Dominus ad Mosen in deserto Sinai, dicens: Numera filios Levi per domos patrum suorum et familias, omnem masculum ab uno mense et supra. Numeravit Moses, ut præceperat Dominus, et inventi sunt filii Levi per nomina sua, Gerson et Caath et Merari. Filii Gerson: Lebni et Semei. Filii Caath: Amram et Jessaar, Hebron et Oziel. Filii Merari: Mahali et Musi. De Gerson fuere familiæ duæ, Lebnitica, et Semeitica: quarum numeratus est populus sexus masculini ab uno mense et supra, septem millia quingenti. Hi post tabernaculum metabuntur ad Occidentem, sub principe Eliasaph filio Lael. Et habebunt excubias in tabernaculo fœderis, ipsum tabernaculum et operimentum ejus, tentorium, quod trahitur ante fores tecti fœderis, et cortinas atrii: tentorium quoque quod appenditur in introitu atrii tabernaculi, et quidquid ad ritum altaris pertinet, funes tabernaculi et omnia utensilia ejus. Cognatio Caath habebit populus Amramitas et Jessaaritas, et Hebronitas et Ozielitas. Hæ sunt familiæ Caathitharum recensitæ per nomina sua: omnes generis masculini ab uno mense, et supra, octo millia sexcenti habebunt excubias sanctuarii, et castrametabuntur ad meridianam plagam. Princepsque eorum erit Elisaphan filius Oziel: et custo-

non sit Hieronymi, qui in suo exemplari Hebraico legebat דעואל, *denel*; quia frequenter ipse nos docet eadem nomina diverso modo, ac diversis litteris scribi fuisse solita: ut est nomen *Dibon*, de quo hæc observari voluit lib. VI Comment. in cap. XV (vers. 2) Isaiæ: *Ne quis*, ait, *scriptoris vitium putet, et errorem, emendare dum vult, faciat: una urbs et per* m, *et per* b *litteram scribitur: e quibus* Dimon silentium *interpretatur*, Dibon, fluens: *indito utroque nomine propter latices, qui tacite fluunt. Usque hodie indifferenter et* Dimon *et* Dibon *hoc oppidum dicitur*. Verum qui necesse fuit in exemplum *Dibon* sumere, cum ipsissimum nomen de quo nunc sermo nobis est, infra, cap. VII, 42, 47, scribatur et in Hæbræo, et in Chaldaico דעואל, *Duel*, et non *Rauel*? MART.

— Verissime adnotatum Hebræo Scholiastæ, in Hebraico esse *Rahuel*, רעואל. Sed idem hoc nomen est quod superiore Capitulo v. 14, in ipso Hebraico *Dahuel*, דעואל scribitur, sicque inferiur bis cap. VII, 42 et 47. Constatque totam diversitatis causam esse ex scribarum properantia nimiaque similitudine litterarum ד et ר repetendam.

dient arcam, mensanique et candelabrum, altaria et vasa sanctuarii in quibus ministratur, et velum, cunctamque hujuscemodi supellectilem. Princeps autem principum Levitarum Eleazar filius Aaron sacerdotis, erit super excubitores custodiæ sanctuarii. At vero de Merari erunt populi Mahalitæ et Musitæ recesiti per nomina sua : omnes generis masculini ab uno mense et supra, sex millia ducenti. Princeps autem [*Vulg. tac.* autem] eorum Suriel filius Abiajil ; in plaga septentrionali castrametabuntur. Erunt sub custodia eorum tabulæ tabernaculi et vectes, et columnæ ac bases earum, et omnia quæ ad cultum hujuscemodi pertinent : columnæque atrii per circuitum cum basibus suis, et paxilli cum funibus. Castrametabuntur ante tabernaculum fœderis, id est, ad orientalem plagam, Moses et Aaron [h. Moses et Aaron et filii ejus, id est, Aaron], cum filiis suis, habentes custodiam sanctuarii in medio filiorum Israel. Quisquis alienus accesserit, morietur. Omnes Levitæ, quos numeraverunt Moses et Aaron juxta præceptum Domini per familias suas in genere masculino a mense uno et supra fuerunt viginti duo millia. [B. VII, C. VII.] Et ait Dominus ad Mosen : Numera primogenitos sexus masculini de filiis Israel a mense uno et supra, et habebis summam eorum. Tollesque Levitas mihi pro omni primogenito filiorum Israel : ego sum [h. non habet, sum] Dominus : et pecora eorum pro universis primogenitis pecoris [*Vulg.* pecorum] filiorum Israel. Recensuit Moses, sicut præceperat Dominus, primogenitos filiorum Israel. Et fuerunt masculi per nomina sua, a mense uno et supra, viginti duo millia ducenti septuaginta tres. [C. VIII.] Locutusque est Dominus ad Mosen, dicens : Tolle Levitas pro primogenitis filiorum Israel, et pecora Levitarum pro pecoribus eorum, eruntque Levitæ mei. Ego sum [h. non habet sum] Dominus In pretio autem ducentorum septuaginta trium, qui excedunt numerum Levitarum de primogenitis filiorum Israel, accepies quinque siclos per singula capita ad mensuram sanctuarii. Siclus habet obolos viginti. Dabisque pecuniam Aaron et filiis ejus pretium eorum qui supra sunt. Tulit igitur Moses pecuniam eorum, qui fuerant amplius, et quos redemerant a Levitis pro primogenitis filiorum Isarel, mille trecentorum sexaginta quinque siclorum juxta pondus sanctuarii, et dedit eam Aaron et filiis ejus juxta verbum quod preceperat sibi Dominus.

[C. IX, *Cap.* IV.] Locutusque est Dominus ad Mosen et Aaron, dicens : Tolle summam filiorum Caath de medio Levitarum per domos et filias suas, a tricesimo anno et supra, usque ad quinquagesimum annum, omnium qui ingrediuntur, ut stent, et ministrent in tabernaculo fœderis. Hic est cultus filiorum Caath : tabernaculum fœderis, et Sanctum sanctorum [h. Hic est cultus filiorum Caath in tabernaculo testimonii. Sancta sanctorum] ingredientur Aaron et filii ejus, quando movenda sunt castra, et deponent velum, quod pendet ante fores, involventque eo arcam testimonii, et operient rursum velamine janthinarum pellium, extendentque desuper pallium totum hyacinthinum, et inducent vectes. Mensam quoque propositionis involvent hyacinthino pallio, et ponent cum ea thuribula et mortariola, cyathos et crateras ad liba fundenda : panes semper in ea erunt; extendentque desuper pallium coccineum, quod rursum operient velamento janthinarum pellium, et inducent vectes. Sument et pallium hyacinthinum [*Vulg.* et], quo operient candelabrum cum lucernis et forcipibus suis et enunctoris et cunctis vasis olei, quæ ad concinnandas lucernas necessaria sunt : et super omnia ponent operimentum janthinarum pellium, et inducent vectes. Nec non altare aureum involvent hyacinthino vestimento, et extendent desuper operimentum janthinarum pellium, inducentque vectes. Omnia vasa, quibus ministratur in sanctuario, involvent hyacinthino pallio, et extendent desuper operimentum janthinarum pellium, inducentque vectes. Sed et altare mundabunt cinere, et involvent illud purpureo vestimento, ponentque cum eo omnia vasa, quibus in ministerio ejus utuntur, id est, ignium receptacula, fuscinulas ac tridentes, uncinos et batilla. Cuncta vasa altaris operient simul velamine janthinarum pellium, et inducent vectes. [B. VIII.] Cumque involverint Aaron et filii ejus sanctuarium, et omnia vasa ejus in commotione castrorum, tunc intrabunt filii Caath, ut portent involuta : et non tangent vasa sanctuarii, ne moriantur. Ista sunt onera filiorum Caath in tabernaculo fœderis : super quos erit Eleazar filius Aaron sacerdotis, ad cujus curam pertinet oleum ad concinnandas lucernas [h. erit autem Eleazar filius Aaron sacerdotis super oleum ad concinnandas lucernas], et compositionis incensum, et sacrificium, quod semper offertur, et oleum unctionis, et quidquid ad cultum tabernaculi pertinet, omniumque vasorum, quæ in sanctuario sunt. Locutusque est Dominus ad Mosen et Aaron, dicens : Nolite perdere populum Caath de medio Levitarum ; sed hoc facite eis, ut vivant, et non moriantur, si tetigerint Sancta sanctorum [h. cum accesserint ad portanda Sancta sanctorum]. Aaron et filii ejus intrabunt, ipsique disponent opera singulorum, et divident quid portare quis debeat. Alii nulla curiositate videant quæ sunt in sanctuario, priusquam involvantur, alioquin morientur. [B. IX, C. X.] Locutusque est Dominus ad Mosen, dicens : Tolle summam etiam filiorum Gerson per domos ac familias et cognationes suas [h. per domos familiarum suarum], a triginta annis et supro, usque ad annos quinquaginta. Numera omnes, qui ingrediuntur, et ministrant in tabernaculo fœderis [h. testimonii]. Hoc est officium familiæ Gersonitarum, ut portent cortinas tabernaculi, et tectum fœderis, operimentum aliud et super omnia velamen janthinum tantoriumque, quod pendet in introitu tabernaculi fœderis, cortinas atrii, et velum in introitu,

quod est ante tabernaculum. Omnia quæ ad altare pertinent, funiculos, et vasa ministerii, jubente Aaron et filiis ejus, portabunt filii Gerson : et scient singuli cui debeant onera mancipari. Hic est cultus familiæ Gersonitarum in tabernaculo fœderis, eruntque sub manu Ithamar filii Aaron sacerdotis. [B. X.] Filios quoque Merari per familias et domos patrum suorum recensebis, a triginta annis et supra, usque ad annos quinquaginta, omnes qui ingrediuntur ad officium ministerii sui et cultum fœderis testimonii. Hæc sunt onera eorum : Portabunt tabulas tabernaculi et vectes ejus, columnas ac bases earum, columnas quoque atrii per circuitum cum basibus et paxillis et funibus suis. Omnia vasa et supellectilem ad numerum accipient, sicque portabunt. Hoc est officium familiæ Meraritarum, et ministerium in tabernaculo fœderis : eruntque sub manu Ithamar filii Aaron sacerdotis. Recensuerunt igitur Moses et Aaron et principes Synagogæ filios Caath per cognationes et domos patrum suorum, a triginta annis et supra, usque ad annum quinquagesimum, omnes qui ingrediuntur ad ministerium tabernaculi fœderis: et inventi sunt duo millia septingenti quinquaginta. Hic est numerus populi Caath, qui intrant tabernaculum fœderis : hos numeravit Moses et Aaron juxta sermonem Domini per manum Mosi. [C. XI.] Numerati sunt et filii Gerson per cognationes et domos patrum suorum, a triginta annis et supra, usque ad quinquagesimum annum, omnes qui ingrediuntur, ut ministrent in tabernaculo fœderis; et inventi sunt duo millia sexcenti triginta. Hic est polus Gersonitarum, quos numeraverunt Moses et Aaron juxta verbum Domini. [C. XII.] Numerati sunt et filii Merari per cognationes et domos patrum suorum, a triginta annis et supra, usque ad annum quinquagesimum, omnes qui ingrediuntur ad explendos ritus tabernaculi fœderis : et inventi sunt tria millia ducenti. Hic est numerus filiorum Merari, quos recensuerunt Moses et Aaron juxta imperium Domini per manum Mosi. Omnes qui recensisti sunt de Levitiis, et quos recenseri[1] fecit ad nomen Moses, et Aaron [h. quos numeraverunt Moses et Aaron, et principes Israel, per cognationes, et domos patrum suorum, a triginta annis et supra, usque ad annum quinquagesimum, ingredientes ad ministerium tabernaculi, et onera portanda, fuerunt simul octo millia quingenti octoginta. Juxta verbum Domini recensuit eos Moses, unumquemque juxta officium et onera sua, sicut præceperat ei Dominus.

[T. III, B. XI, C. XIII, *Cap.* V.] Locutusque est Dominus ad Mosen, dicens : præcipe filiis Israel, ut ejiciant de castris omnem leprosum, et qui semine fluit pollutusque est super mortuo [h. pollutusque est *super anima*] : tam masculum quam feminam ejicite de castris, ne contaminent ea cum habitaverint[2] vobiscum [h. in quorum medio ego habito]. Feceruntque ita filii Israel, et ejecerunt eos extra castra sicut locutus est Dominus Mosi. [C. XIV.] Locutusque est Dominus Mosen, dicens : Loquere ad filios Israel : Vir, sive mulier, cum fecerint ex omnibus peccatis, quæ solent hominibus accidere, et per negligentiam transgressi fuerint mandatum Domini, atque deliquerint, confitebuntur peccatum suum, et reddent ispum caput, quintamque partem desuper, ei in quem peccaverint. Sin autem non fuerit qui recipiat, dabunt Domino, et erit sacerdotis, excepto ariete, qui offertur pro expiatione, ut sit placabilis hostia. [C. XV.] Omnes quoque primitiæ, quas offerunt filii Israel, ad sacerdotem pertinent : et quidquid in sanctuarium offertur a singulis, et traditur manibus sacerdotis, ipsius erit. [B. XII, C. XVI.] Locutusque est Dominus ad Mosen, dicens : Loquere ad filios Israel, et dices ad eos : vir cujus uxor erraverit, maritumque contemnens dormierit cum altero viro, et hoc maritus deprehendere non quiverit, sed latet adulterium, et testibus argui non potest, quia non est inventa in stupro : si spiritus [h. et spiritus] zelotypiæ concitaverit virum contra uxorem suam, quæ vel polluta est, vel falsa suspicione appetitur, adducet eam ad sacerdotem, et offeret oblationem pro illa, decimam partem sati [h. Epha] farinæ hordeacæ : non fundet super eam oleum, nec imponet thus : quia sacrificium zelotypiæ est et oblatio investigans adulterium [h. et oblatio recordationis investigans *iniquitatem*]. Offeret igitur eam sacerdos, et statuet coram Domino : assumetque aquam sanctam in vase fictili, et pauxillum terræ de pavimento tabernaculi mittet in eam. Cumque steterit mulier in conspectu Domini, discooperiet caput ejus, et ponet super manus illius sacrificium recordationis, et oblationem zelotypiæ : ipse autem tenebit aquas amarissimas, in quibus cum exsecratione maledicta congessit Abjurabitque eam, et dicet : Si non dormivit vir alienus tecum, et si non polluta es, deserto mariti thoro, non te nocebunt aquæ istæ amarissimæ, in quas maledicta congessi. Sin autem declinasti a viro tuo atque polluta es, et

[1] Verbum *recenseri* abest in omnibus mss. nostris, quodque magis miramur, abest et in textu canonis Hebraicæ veritatis, quamvis e regione appositum sit scholion quo sufficienter docetur lector, nullum esse sensum hujus loci, nisi adsit in contextu supradictum verbum. Ad fidem igitur editionis Vulgatæ ea supplevimus, quæ notariorum antiquorum incuria fuerant prætermissa. MART.

— Verbum *recenseri*, quod ab omnibus Martianæi mss. aberat, supplet, asseritque nostris Urbinas codex. Palatinus nedum illud, sed et voces *ad nomen* prætermittit.

[2] Ita mss. omnes ad unum; sed melius quod legitur in Vulgata nostra, scilicet, *habitaverim*, in prima persona singulari, ut scire licet e marginali scholio canonis Heb. ver. MART.

— Palatin. prima manu, *quia habito vobiscum*. Certe et Hebræus in prima persona iisdem prope verbis legit : אשר אני שכן חוכם.

concubuisti cum altero viro, his maledictionibus subjacebis : Det te Dominus in maledictionem exemplumque cunctorum in populo suo : putrescere faciat femur tuum et tumens uterus tuus disrumpatur. Ingrediantur aquæ maledictæ in ventrem tuum, et utero tumescente, putrescat femur [h. Cadere faciat *femur tuum*, et uterus tuus *intumescat*. Ingrediantur aquæ maledictæ in viscera *tua*, *ut* disrumpatur *uterus* femoris]. Et respondebit mulier, Amen, amen. Scribetque sacerdos in libello ista maledicta, et delebit ea aquis amarissimis, in quas maledicta congessit, et dabit ei bibere. Quas cum exhauserit, tollet sacerdos de manu ejus sacrificium zelotypiæ, et elevabit illud coram Domino, imponetque super altare : ita duntaxat ut prius pugillum sacrificii tollat de eo quod offertur, et incendat super altare : et sic potum det mulieri aquas amarissimas. Quas cum biberit, si polluta est, et contemplo viro, adulterii rea, pertransibunt eam aquæ maledictionis, et inflato ventre, computrescet femur [h. disrupto utero cadet femur ejus] : eritque mulier in maledictionem, et in exemplum omni populo [h. in maledictionem in medio populi sui]. Quod si polluta non fuerit, erit innoxia, et faciet liberos. Ista est lex zelotypiæ. Si declinaverit mulier a viro suo, et si polluta fuerit, maritusque zelotypiæ spiritu concitatus adduxerit eam in conspectu Domini, et fecerit ei sacerdos juxta omnia quæ scripta sunt maritus absque culpa erit, et illa recipiet iniquitatem suam [h. mulier recipiet iniquitatem suam].

[T. IV, B. XIII, C. XVII, *Cap.* VI.] Locutusque est Dominus ad Mosen, dicens : Loquere ad filios Israel, et dices ad eos : Vir, sive mulier, cum fecerint votum, ut sanctificentur, et se voluerint Domino consecrare : vino et omni quod inebriare potest, abstinebunt. Acetum ex vino, et ex qualibet alia potione, et quidquid de uva exprimitur, non bibent : uvas recentes siccasque non comedent cunctis diebus, quibus ex voto Domino consecrantur : quidquid ex vinea esse potest, ab uva passa usque ad acinum non comedent. Omni tempore separationis suæ[1] novacula non transibit super caput ejus, usque ad completum diem, quo Domino consecratur. Sanctus erit crescente cæsarie capitis ejus. Omni tempore consecrationis suæ super mortuum non ingredietur, nec super patris quidem et matris et fratris sororisque funere contaminabitur, quia consecratio Dei super caput ejus est. Omnes dies [h. Omnibus diebus] separationis suæ sanctus erit Domino[1]. Sin autem mortuus fuerit subito quispiam coram eo [h. super eum], polluetur caput consecrationis ejus : quod radet illico in eadem die purgationis suæ, et rursum septima. In octava autem die offeret duos turtures, vel duos pullos columbæ sacerdoti in introitu fœderis testimonii. Facietque sacerdos unum pro peccato, et alterum in holocaustum, et deprecabitur pro eo, quia peccavit super mortuo [h. super anima] sanctificabitque caput ejus in die illo : et consecrabit Domino dies separationis illius [h. sanctificabitque caput suum in die illa et consecrabit Domino dies separationis suæ]. offerens agnum anniculum pro peccato : ita tamen ut dies priores irriti fiant ; quoniam polluta est sanctificatio ejus. Ista est lex consecrationis. Cum dies, quos ex voto decreverat, complebuntur, adducet eum ad ostium tabernaculi fœderis, et offeret oblationem ejus Domino, agnum anniculum immaculatum in holocaustum, et ovem anniculam immaculatam pro peccato, et arietem immaculatum, hostiam pacificorum, canistrum quoque panum azymorum, qui conspersi sint oleo, et lagana absque fermento uncta oleo, ac libamina singulorum : quæ offeret sacerdos coram Domino, et faciet tam pro peccato, quam in holocaustum. Arietem vero immolabit hostiam pacificorum Domino, offerens simul canistrum azymorum, et libamenta quæ ex more debentur. Tunc radet Nazaræi [*Vulg.* radetur Nazaræus] ante ostium tabernaculi fœderis cæsariem consecrationis ejus, tolletque capillos ejus, et ponet super ignem, qui est suppositus sacrificio pacificorum. Et armum coctum arietis, tortamque absque fermento unam de canistro, et laganum azymum unum, et tradet in manu Nazaræi, postquam rasum fuerit caput ejus. Susceptaque rursum ab eo, elevabit in conspectu Domini : et sanctificata sacerdotis erunt, sicut pectusculum, quod separari jussum est, et femur. Post hæc potest bibere Nazaræus vinum. Ista est lex Nazaræi, cum voverit oblationem suam Domino tempore consecrationis suæ, exceptis iis quæ invenerit manus ejus. Juxta quod mente devoverat, ita faciet ad perfectionem sanctificationis suæ. [B. XIV, C. XVIII.] Locutusque est Dominus ad Mosen, dicens : Loquere Aaron et filiis ejus : Benedicetis filiis Israel, et dicetis eis : Benedicat tibi Dominus, et custodiat te. Ostendat Dominus faciem suam tibi, et misereatur tui [h. illuminet Dominus faciem suam super te, et misereatur tui], Convertat Dominus vultum suum ad te, et det tibi pacem. Invocabuntque nomen meum super filios Israel, et ego benedicam eis.

[T. V, B. XV, *Cap.* VII.] Factum est autem in die, qua complevit Moses tabernaculum, et erexit

[1] Manuscripti libri hunc versiculum duobus vel tribus modis legunt : plures sic habent, *Omnes dies separationis suæ sanctus erit Domino*. Alii vero, *Omni dies separationis suæ*, etc. Regius denique, de quo supra dictum est, legit cum Vulgata Latina, *Omnibus diebus separationis suæ*, etc. Variantes autem hujusmodi lectiones complectitur canon Heb. verit, docens quid juxta Hebræum legere debeas. MART.

— Frustra Martianæus reposuit *omnis*, perinde atque aliud sonet ac *omnes*, cum idem sit tamen, nec nisi veteris pronuntiationis, quæ I et E litteras promiscue mutat, ratione distent. Codex Urbinas clarius habet *omnibus diebus*, etc.

i[illegible] : unxitque,et sanctificavit, cum omnibus vasis suis, altare similiter et omnia vasa ejus : obtulerunt principes Israel et capita familiarum,qui erant per singulas tribus, præfecti eorum, qui numerati fuerant, munera coram Domino, sex plaustra tecta cum duodecim bobus : unum plaustrum obtulere duo duces, et unum bovem singuli, obtuleruntque ea in conspectu tabernaculi. Ait autem Dominus ad Mosen: Suscipe ab eis ut serviant in ministerio tabernaculi testimonii (*Vulg. tac.* testimonii), et trades ea Levitis jauxta ordinem ministerii sui. Itaque cum suscepisset Moses plaustra et boves, tradidit eos Levitis. Duo plaustra et quatuor boves dedit filiis Gerson, juxta id quod habebant necessarium. Quatuor alia plaustra et octo boves dedit filitis Merari, secundum officia et cultum suum,sub manu Ithamar filii Aaron sacerdotis. Filiis autem Caath non dedit *plaustra et boves* (h.non habet]:quia in senctuario serviunt et onera propriis portant humeris. C B. XVII.) Igitur obtulerunt duces in dedicationem altaris, die qua unctum est, oblationem suam ante altare. (C. XIX.) Dixitque Dominus ad Mosen: Singuli duces per singulos dies offerant munera in dedicationem altaris. Primo die obtulit oblationem suam Naasson filius Aminadab de tribu Juda : fueruntque in ea acetabulum argenteum pondo centum triginta siclorum, phiala argentea habens septuaginta siclos, juxta pondus sanctuarii, utrumque plenum simila conspersa oleo in sacrificium: mortariolum ex decem *siclis* (h. non habet) aureis, plenum incenso : bovem (*Vulg. add.* de armento), et arietem, et agnum aniculum in holocaustum, hircumque pro peccato : et in sacrificio pacificorum boves duos, arietes quinque, hircos quinque, agnos anniculos quinque. Hæc est oblatio Naasson filii Aminadab. Secundo die obtulit Nathanael filius Suar, dux *de tribu* [h. non habet] Issachar,acetabulum argenteum appendens centum triginta siclos, phialam argenteam habentem septuaginta siclos, juxta pondus sanctuarii, utrumque plenum simila conspersa oleo in sacrificium : mortariolum aureum habens decem siclos [h. aureos], plenum incenso ; bovem de armento, et arietem, et agnum anniculum in holocaustum, hircumque pro peccato; et in sacrificio pacificorum boves duos, arietes quinque, hircos quinque,agnos anniculos quinque. Hæc fuit oblatio Nathanael filii Suar. Tertio die princeps filiorum Zabulon, Eliab filius Helon, obtulit acetabulum argenteum,appendens centum trigenta siclos, phialam argenteam habentem septuaginta siclos, ad pondus sanctuarii, utrumque plenum simila conspersa oleo in sacrificium; mortariolum aureum appendens decem siclos [h. aureos], plenum incenso; bovem de armento,et arietem, et agnum anniculum in holocaustum, hircumque pro peccato, et in sacrificio pacificorum boves duos, arietes quinque, hircos quinque,agnos anniculos quinque. Hæc est oblatio Eliab filii Helon. Die quarto princeps filiorum Duben, Elisur filius Sedeur, obtulit acetabulum argenteum appendens centum triginta siclos,phialam argenteam habentem septuaginta siclos, ad pondus sanctuarii, utrumque plenum simila conspersa oleo in sacrificium ; mortariolum aureum appendens decem siclos [h. aureos], plenum incenso ; bovem de armento, et arietem, et agnum anniculum in holocaustum, hircumque pro peccato, et in hostias [h.sacrificium] pacificorum boves duos, arietes quinque, hircos quinque, agnos anniculos quinque. Hæc fuit oblatio Elisur filii Sedeur. Die quinto princeps filiorum Simeon, Selumiel [*Vulg.* Salamiel] filius Surisaddai, obtulit acetabulum argenteum appendens centum triginta siclos, phialam argenteam habentem septuaginta siclos, ad pondus sanctuarii, utrumque plenum simila conspersa oleo in sacrificium ; mortariolum aureum appendens decem siclos [h. aureos], plenum incenso ; bovem de armento, et arietem, et agnum anniculum in holocaustum; hircumque pro peccato et in hostias (h.sacrificium) pacificoorum boves duos, arietes quinque, hircos quinque, agnos anniculos quinque. Hæc fuit oblatio Selumiel (*Vulg.* Salamiel) filii Surisaddai. Die sexto princeps filiorum Gad,Eliasaph filius Dehuel,obtulit acetabulum argenteum appendens centum triginta siclos, phialam argenteam habentem septuaginta siclos, ad pondus sanctuarii, utrumque plenum simila conspersa oleo in sacrificium; mortariolum aureum appendens decem siclos (h. semper habet, decem aureos), plenum incenso; bovem de armento et arietem, et agnum anniculum in holocaustum, hircum pro peccato ; et in hostiam [h. semper habet, in sacrificium] pacificorum boves duos, arietes quinque, hircos quinque agnos anniculos quinque. Hæc fuit oblatio Eliasaph filii Dehuel. Die septimo princeps filiorum Ephraim, Elisama filius Ammiud, obtulit acetabulum argenteum appendens centum triginta siclos, phialam argenteam habentem septuaginta siclos, ad pondus sanctuarii, utrumque plenum simila conspersa oleo in sacrificium ; mortariolum aureum appendens decem siclos, plenum incenso ; bovem de armento, et arietem, et agnum anniculum in holocaustum, hircumque pro peccato ; et in hostias pacificorum, boves duos, arietes quinque, hircos quinque , agnos anniculos quinque . Hæc fuit oblatio Elisama filii Ammiud. Die octavo princeps filiorum Manasse, Gamaliel filius Phadassur,obtulit acetabulum argenteum appendens centum triginta siclos, phialam argenteam habentem septuaginta siclos, ad pondus sanctuarii, utrumque plenum simila conspersa oleo in sacrificium, mortariolum aureum appendens decem siclos, plenum incenso; bovem de armento, et arietem,et agnum anniculum in holocaustum ; hircumque pro peccato, et in hostias pacificorum boves duos, arietes quinque,hircos quinque, agnos anniculos quinque. Hæc fuit oblatio Gamaliel filii Phadassur. Die nono princeps filiorum Benjamin, Abidam filius Gedeonis, obtulit

[illegible]

[illegible] Est enim delicatissima [illegible] indie. [illegible] duodecim, [illegible] duo- [illegible] haberet [illegible] phiala: [illegible] ex argento [illegible] sacrificii. [illegible] denos [illegible] est, si- [illegible] duodecim, agni [illegible] Fig. [illegible] Exod. [illegible] Mosen, [illegible] Mosen, [illegible] et [illegible] aqua [illegible] sum. [illegible] et appli- [illegible] theo- [illegible]

omni multitudine filiorum Israel. Cumque Levitæ fuerint coram Domino, ponent filii Israel manus suas super eos. Et offeret [h. elevabit] Aaron Levitas, munus in conspectu Domini a filiis Israel, ut serviant in ministerio ejus Levitæ quoque ponent manus suas super capita boum, e quibus unum facies pro peccato, et alterum in holocaustum Domini, ut depreceris pro eis. Statuesque Levitas in conspectu Aaron et filiorum ejus, et consecrabis oblatos Domino, ac separabis de medio filiorum Israel, ut sint mei. Et postea ingredientur tabernaculum fœderis [1] [h. semper habet tabernaculum placiti] ut serviant mihi. Sicque purificabis et consecrabis eos in oblationem Domini [h. non habet Domini], quoniam dono donati sunt mihi a filiis Israel. [C. XXII.] Pro primogenitis quæ aperiunt omnem vulvam in Israel, accepi eos. Mea sunt omnia primogenita filiorum Israel, tam ex hominibus quam ex jumentis. Ex die quo percussi omne primogenitum in terra Ægypti, sanctificavi eos mihi, et tuli Levitas pro cunctis primogenitis filiorum Israel; tradidique eos dono Aaron et filiis ejus de medio filiorum Israel [2], ut serviant mihi pro filiis Israel in tabernaculo fœderis et orent pro eis, ne sit in populo plaga, si ausi fuerint accedere ad sanctarium [h. et orent pro filiis Israel, ne sit in filiis Israel plaga, cum accesserint filii Israel ad sanctuarium]. Feceruntque Moses et Aaron et omnis multitudo filiorum Israel super Levitis quæ præceperat Dominus Mosi: purificatique sunt, et laverunt vestimenta sua. Elevavitque eos Aaron in conspectu Domini, et oravit pro eis ut purificati ingrederentur ad officia sua (h. ut purificarentur. Et post hæc ingressi sunt Levitæ ad officia sua] in tabernaculum fœderis coram Aaron et filiis ejus. Sicut præceperat Dominus Mosi de Levitis, ita factum est. [B. XIX, C. XXIII.] Locutusque Dominus ad Mosen, dicens: Hæc est lex Levitarum: A viginti quinque annis et supra ingredientur, ut ministrent in tabernaculo fœderis. Cumque quinquagesimum annum ætatis impleverint, servire cessabunt: eruntque ministri fratrum suorum in tabernaculo fœderis ut custodiant quæ sibi fuerint commendata, opera autem *ipsæ* (h. non habet) non faciant. Sic dispones Levitis in custodiis suis.

(T. VI, B. XX, C. XIX, *Cap.* IX.) Locutus est Dominus ad Mosen in deserto Sinai, anno secundo postquam egressi sunt de terra Ægypti, mense primo, dicens: Faciant filii Israel Phase in tempore suo quarta decima die mensis hujus ad vesperam, juxta omnes cæremonias et justificationes ejus. Præcepitque Moses filiis Israel, ut facerent Phase. Qui fecerunt tempore suo: quarta decima die mensis ad vesperam, in monte Sinai (h. in deserto Sinai). Juxta omnia quæ mandaverat Dominus Mosi, fecerunt filii Israel. (C. XXV.) Ecce autem quidam immundi super anima hominis, qui non poterant facere Phase in die illo, accedentes ad Mosen et Aaron dixerunt eis: Immundi sumus super anima hominis. Quare fraudamur ut non valeamus offerre oblationem Domino in tempore suo inter filios Israel? Quibus respondit Moses: State ut consulam quid præcipiat Dominus de vobis. (C. XXVI.) Locutusque est Dominus ad Mosen, dicens: Loquere filiis Israel: Homo qui fuerit immundus super anima, sive in via procul in gente vestra, faciat Phase Domini [3] mense secundo, quarta decima die mensis ad vesperam, cum azymis et lactucis *agrestibus* (h. non habet) comedent illud: non relinquent ex eo quidpiam usque mane, et os ejus non confringent, omnem ritum Phase observabunt. Si quis autem et mundus est, et in itinere non fuit, et tamen non fecit Phase, exterminabitur anima illa de populis suis, quia sacrificium Domino non obtulit tempore suo: peccatum suum ipse portabit. Peregrinus quoque et advena [4] si fuerit apud vos (h. advena quoque qui peregrinabitur apud vos), faciet Phase Domino juxta cæremonias et justificationes ejus. Præceptum idem erit apud vos tam advenæ quam indigenæ. (B. XXI.) Igitur die qua erectum est tabernaculum, operuit illud nubes. A vespere autem super tentorium erat quasi species ignis usque mane. Sic fiebat jugiter: per diem operiebat illud nubes, et per noctem quasi species ignis. (B. XXVI, C. XXVII.) Cumque ablata fuisset nubes quæ tabernaculum protegebat, tunc proficiscebantur filii Israel, et in loco ubi stetisset nubes, ibi castrametabantur. Ad imperium Domini proficiscebantur, et ad imperium illius figebant tabernaculum (h. castrametabantur). Cunctis diebus, quibus stabat nubes super tabernaculum, manebant in eodem loco; et si evenisset ut multo tempore maneret super illud, erant filii Israel in excubiis Domini, et non proficiscebantur quotquot diebus fuisset nubes super tabernaculum. Ad imperium Domini erigebant tentoria (h. proficisce-

[1] Monet hic scholion marginale, textum Hebraicum, pro *tabernaculo fœderis*, semper habere *tabernaculum placiti*. In Hebræo quidem legimus semper אהל מועד, *ohel moed*: מועד *moed* vero ab Hieronymo *placitum* interpretatur lib. I Regum cap. xx, 35, et alibi: unde non improbabile sumitur argumentum, scholia marginalia canonis Hebr. verit. auctorem habuisse eumdem Hieronymum. MART.

— Idem mss., *ingrediantur*. Quod adnotat Scholiastes semper in Hebræo haberi *tabernaculum placiti*, id est מועד. Hieronymus plerumque *testimonii*, aut *fœderis* vertit, rarius *placiti*. Et potuit tamen ex hoc ipso putare Martianæus auctorem scholiorum Hieronymum.

[2] In Vulgatis, *De medio populi, ut serviant mihi pro Israel*.

[3] Mss. et canon *faciet phase Domini*; quod perinde est, quia ליהוה. *Ladonai* potest interpretari, et *Domino* et *Domini* ut norunt linguæ Hebraicæ periti. MART.

[4] Urbinas ms., *Peregrinus vero et advena* mox cum aliis, *Faciet Phase Domini*, pro Domino.

bantur, et ad imperium Domini castrametabantur), et ad imperium illius deponebant. Si fuisset nubes a vespere usque mane, et statim diluculo tabernaculum reliquisset, proficiscebantur : et si post diem et noctem recessisset, dissipabant tentoria (h. proficiscebantur). Si biduo aut uno mense vel longiori tempore fuisset super tabernaculum, manebant filii Israel in eodem loco, et non proficiscebantur statim autem ut recessisset, movebant *castra* (h. non habet). Per verbum Domini figebant tentoria (h. castrametabantur), et per verbum illius proficiscebantur ; erantque in excubiis Domini juxta imperium ejus per manum Mosi.

(B. XXIII, C. XXVIII, *Cap.* X.) Locutusque est Dominus ad Mosen, dicens : Fac tibi duas tubas (h. tibias) argenteas ductilis, quibus convocare possis multitudinem quando movenda sunt castra. Cumque increpueris (h. increpuerint) tubis, congregabitur ad te omnis turba ad ostium tabernaculi fœderis. Si semel clangueris, venient ad te principes, et capita multitudinis Israel. Sin autem prolixior atque concisus clangor increpuerit (h. Si una illarum clanguerint, venient ad te principes, capita multitudinis Israel : sin autem concisus clangor increpuerit), movebunt castra primi qui sunt ad orientalem plagam. In secundo autem sonitum et pari ululatu tubæ levabunt tentoria (h. castra) qui habitant ad meridiem, et juxta hunc modum reliqui facient, ululantibus tubis in profectionem. Quando autem congregandus est populus, simplex tubarum clangor erit, et non concise ululabunt. Filii autem Aaron sacerdotes clangent tubis : eritque hoc legitimum sempiternum in generationibus vestris. Si exieritis ad bellum de terra vestra contra hostes, qui dimicant adversum vos, clangetis ululantibus tubis, et erit recordatio vestri coram Domino Deo vestro, ut eruamini de manibus inimicorum vestrorum. Si quando habebitis epulum, et dies festos, et Kalendas, canetis tubis super holocaustis et pacificis victimis, ut sint vobis in recordationem Dei vestri. (h. in recordationem in conspectu Dei vestri. Ego Dominus). Deus vester. (T. VII, B. XXIV, C. XXIX.) Anno secundo, mense secundo, vicesima die mensis, elevata est nubes de tabernaculo fœderis (h. testimonii) : profectique sunt filii Israel per turmas suas de deserto Sinai, et recubuit nubes in solitudine Pharan : moveruntque castra primi juxta imperium Domini in manu Mosi. Filii Juda per turmas suas : quorum princeps erat Naasson filius Aminadab. In tribu filiorum Issachar fuit princeps Nathanael filius Suar. In tribus Zabulon erat princeps Eliab filius Helon. Depositumque est tabernaculum, quod portantes egressi sunt filii Gerson et Merari. Profectique sunt et filii Ruben, per turmas et ordinem suum : quorum princeps erat Elisur filius Sedeur. In tribu autem filiorum Simeon, princeps fuit Selumiel filius Surisaddai. Porro in tribu Gad erat princeps Eliasaph filius Dehuel. Profectique sunt et Caathitæ portantes sanctuarium (h. Et erigebant tabernaculum donec venirent, id est, erigebant tabernaculum filii Gerson et Merari, donec venirent Caathitæ). Tandiu tabernaculum portabatur donec venirent ad erectionis locum. Moverunt castra et filii Ephraim per turmas suas, in quorum exercitu princeps erat Elisama filius Ammiud. In tribu autem filiorum Manasse princeps fuit Gamaliel filius Phadassur. Et in tribu Benjamin dux [*Vulg. add.* erat] Abidan filius Gedeoni. Novissimi castrorum omnium profecti sunt filii Dan per turmas suas, in quorum exercitu princeps fuit Ahiezer filius Amisaddai. In tribu autem filiorum Aser erat princeps Phagahiel filius Achran. Et in tribu filiorm Nephthali princeps Ahira filius Henan. Hæc sunt castra [h. Hæ sunt profectiones], et profectiones filiorum Israel per turmas suas, quando egrediebantur. [B. XXV, C. XXX.] Dixitque Moses Hobab filio Raguel Madianiti, cognato suo : Proficiscimur ad locum quem Dominus daturus est nobis : veni nobiscum, ut benefaciamus tibi : quia Dominus bona promisit Israel. Cui ille respondit : Non vadam tecum, sed revertar in terram meam, in qua natus sum. Et ille : Noli, inqui, nos relinquere : tu enim nosti in quibus locis per desertum castra ponere debeamus, et eris ductor noster [h. Tu enim nosti quomodo in deserto castrametati sumus, et eris nobis ut oculi]. Cumque nobiscum veneris, quidquid optimum fuerit ex opibus, quas nobis daturus [*Vulg.* traditurus] est Dominus, dabimus tibi. [B. XXVI.] Profecti sunt ergo de monte Domini viam trium dierum, arcaque fœderis Domini præcedebat eos, per dies tres providens castrorum locum. Nubes quoque Domini super erat per diem, cum incederent. Cumque elevaretur arca, dicebat Moses : Surge Domine, et dissipentur inimici tui, et fugiant qui oderunt te, a facie tua. Cum autem deponeretur, aiebat : Revertere, Domine, ad multitudinem exercitus Israel.

(B. XXVII, C. XXXI, *Cap.* XI.) Interea ortum est mumur populi, quasi dolentium pro labore, contra Dominum. Quod cum audisset Dominus, iratus est. Et accensus in eos ignis Domini devoravit extremam castrorum partem. Cumque clamasset populus ad Mosen, oravit Moses ad Dominum, et absorptus est ignis. Vocavitque nomen loci illius, Incensio : eo quod incensus fuisset contra eos ignis Domini. (B. XXVII, C. XXXII.) Vulgus quippe promiscuum, quod ascenderat cum eis, flagravit desiderio [1], sedens et flens, junctis sibi pa-

[1] Nonnulli codices mss. legunt cum canone Hebr. veritatis, *desiderio carnium* : sed illud *carnium* merum est additamentum marginale, exponens quo desiderio vulgus flagraverit. Translatum est autem in sacrum contextum librariorum imperitia, uti scire licet e ms. Bibliorum Regio codice

riter filiis Israel, et ait : Quis dabit nobis ad vescendum carnes ? Recordamur piscium, quos comendebamus in Ægypto gratis, in mentem nobis veniunt cucumeres, et pepones, porrique et cepæ. et allia. (h. Nunc autem anima nostra arida est), Anima nostra arida est, nihil aliud respiciunt oculi nostri nisi man. (C. XXXIII). Erat autem man quasi semen coriandri, coloris bdellii. Circumibatque populus, et colligens illud, frangebat mola, sive terebat in mortario, coquens in olla, et faciens ex eo tortulas saporis quasi panis oleati. Cumque descenderet nocte super castra ros, descendebat pariter et man. Audivit ergo Moses flentem populum per familias, singulos per ostia tentorii sui. Iratusque est furor Domini valde : sed et Mosi intoleranda res visa est. Et ait ad Dominum : Cur afflixisti servum tuum ? quare non invenio gratiam coram te ? et cur imposuisti pondus universi populi hujus super me ? Nunquid ego concepi omnem hanc multudinem, vel genui eam, ut dicas mihi : Porta eos in sinu tuo sicut portare solet nutrix infantulum, et defer in terram, pro qua jurasti patribus eorum ? Unde mihi carnes, ut dem tantæ multitudini ? fient contra me, dicentes : Da nobis carnes, ut comedamus. Non possum solus sustinere omnem hunc populum, quia gravis mihi est. Sin aliter tibi videtur, obsecro (h. Si sic mihi facturus es, obsecro), ut interfictas me, et inveniam gratiam in oculis tuis, ne tantis afficiar malis. (B. XXIX.) Et dixit Dominus ad Mosen : Congrega mihi septuaginta viros de senibus Israel, quons tu nosti quod senes populi sint ac magistri : et duces eos ad ostium tabernaculi fœderis (h. ad tabernaculum fœderis), faciesque ibi stare tecum, ut descendam, et loquar tibi : et auferam de spiritu tuo, tradamque eis, ut sustentent tecum onus populi, et non tu solus graveris. Populo quoque dices : Sanctificamini cras, et comedetis carnes. Ego enim audivi vos dicere : Quis dabit nobis escas carnium ? bene nobis erat in Ægypto. Ut det vobis Dominus carnes, et comedatis (h. Dabit quoque Dominus vobis carnes, et comedetis) : non uno die, nec duobus, vel quinque aut decem, nec viginti quidem, sed usque ad mensem dierum, donec exeat per nares vestras, et vertatur in nauseam, eo quod repuleritis Dominum, qui in medio vestri est, et fleveritis coram eo dicentes : Quare egressi sumus ex Ægypto ? [C. XXXIV.] Et ait Moses : Sexcenta milia peditum hujus populi sunt. Et tu dicis : Dabo eis esum carnium mense integro ? Nunquid ovium et boum multitudo cædetur, ut possit sufficere ad cibum ? vel omnes pisces maris in unum congregabuntur, ut eos satient ? Cui respondit Dominus Nunquid manus Domini invalida est ? Jam nunc videbis utrum meus sermo opere compleatur. (B, XXX, C. XXXV.] Venit igitur Moses, et narravit populo verba Domini, congregans septuaginta viros de senibus populi [*Vulg.* Israel], quos stare fecit circa tabernaculum. Descenditque Dominus per nubem, et locutus est ad eum auferens de spiritu, qui erat in Mose, et dans septuaginta viris. Cumque requievisset in eis spiritus: prophetaverunt, nec ultra cessaverunt (h. et non cessaverunt). Remanserant autem in castris duo viri, quorum unus vocabatur Eldad, et alter Medad, super quos requievit spiritus. Nam et ipsi descripti fuerant, et non exierant ad tabernaculum. Cumque prophetarent in castris, cucurrit puer, et nuntiavit Mosi, dicens; Eldad et Medad prophetant in castris. Statim Josue filius Nun, minister Mosi, electus e pluribus, ait : Domine mi Mose, prohibe eos [h. reclude eos [2]]. At ille : Quid, inquid, æmularis pro me ? quis tribuat ut omnis populus prophetet, et det eis Dominus spiritum suum ? [B. XXXI,] Reversusque est Moses et Majores natu Israel in castra. Ventus autem egrediens a Domino, arreptas trans mare coturnices detulit, et demisit in castra itinere quantum uno die confici potest, ex omni parte castrorum per circuitum, volabantque in aere duobus cubitis altitudine super terram [h. ex omni parte castrorum per circuitum, et duorum cubitorum altitudine super faciem terræ). Surgens ergo populus toto die illo, et nocte, ac die altero, congregavit coturnicum, qui parum, decem coros (h. qui narum decem aggeres. qui Hebraice dicuntur hamarim), et siccaverunt eas per gyrum castrorum. Adhuc carnes erant in dentibus (h. inter dentes) eorum, nec defecerat hujusmodi cibus : et ecce furor Domini concitatus in populum, percussit eum plaga magna nimis. Vocatusque est ille locus. Sepulcra concupiscentiæ ibi enim spelierunt populum qui desideraverat. [T. VIII.] Egressi autem de Sepulcris concupiscentiæ venerunt in Asaroth. et manserunt ibi.

(B. XXXII. C. XXXVI. *Cap.* XII) Locutaque est Maria et Aaron contra Mosen propter uxorem ejus Æthiopissam. et dixerunt Nun per solum Mosen locutus est Dominus ? nonne et nobis similiter est locutus ? Quod cum audisset Dominus (erat enim Moses vir mitissimus super omnes homines qui morabantur in terra), statim locutus est ad eum et ad Aaron et ad Mariam : Egredimini vos tantum tres ad tabernaculum fœderis. Cumque fuissent, egressi, descendit Dominus in columna nubis, et stetit in introitu tabernaculi vocans Aaron et Mariam. Qui cum issent, dixit ad eos :Audite sermo-

n. 2563, in quo vox *carnium* scripta erat in margine præcedentibus duobus punctis, quæ ibidem adhuc supersunt, quamvis nomen *carnium* expunctum sit omnino ut alienum a textu. MART.

- Addit Urbinas mss. *carnium*, quam vocem et in suis codd. Mart æneus invenit.

[2] Hebraice כלואם, *kelaem*, sive *chelaem* ; quod Chaldæus vertit אסרנך, *esarinum*, id est, *mitte eos in carcerem*, sive *reclude eos* juxta scholion. Porro verbum כלא, *chala* vel *cala*, Hieronymus sæpissime interpretatur *prohibere*, aut *claudere*, et כלרא *calu*, apud eum in Prophetis significat clausuram seu carcerem, Nihil igitur obstat, quin scholion istud vere sit Hieronymianum. MART.

nes meos : Si quis fuerit inter vos propheta Domini, in visione apparebo ei, vel per somnium loquar ad illum. At non talis servus meus Moses, qui in omni domo mea fidelissimus est : ore enim ad os loquor ei,et palam, et non per ænigmata et figuras Dominum videt [h, et figuram Domini aspexit]. Quare ergo non timuisti detrahere servo meo Mosi ? Iratusque contra eos, abiit : nubes quoque recessit, quæ erat super tabernaculum : et ecce Maria apparuit candens lepra quasi nix. Cumque respexisset eam Aaron, et vidisset perfusam lepra, ait ad Mosen : Obsecro, domine mi, ne imponas nobis hoc peccatum, quod stulte commisimus, ne fiat hæc quasi mortua, et ut abortivum quod projicitur de vulva matris suæ.

Ecce jam medium carnis ejus devoratum est a lepra [h. medietate carnis ejus jam codsumpta). Clamavitque Moses ad Dominum, dicens : Deus, obsecro, sana eam. Cui respondit Dominus : Si pater ejus expuisset in faciem illius, nonne debuerat saltem septem dierum rubore suffundi ? Separetur septem diebus extra castra, et postea revocabitur [h. colligetur], Exclusa est itaque Maria extra castra septem diebus : et populus non est motus de loco illo, donec revocata [h. collecta] est Maria.

[C. XXXIII, *Cap.* XIII.] Profectusque est populus de Aseroth,fixis tentoriis [h.castrametati sunt] in deserto Pharan. Ibique locutus est Dominus ad Mosen, dicens : Mitte viros, qui considerent terram Chanaan, quam daturus sum filiis Israel, singulos de singulis tribubus, ex principibus [h.patrum suorum]. Fecit Moses quod Dominus imperaverat, de deserto Pharan mittens principes viros, quorum ista sunt nomina. De tribu Ruben, Sammua filium Zecchur. De tribu Simeon, Saphat filium Huri. De tribu Juda, Chaleb filium Jephonnne. De tribu Issachar, Igal filium Joseph. De tribu Ephraim, Osee filium Nun. De tribu Benjamin, Phalti filium Raphu. De tribu Zabulon, Geddiel filium Sodi. De tribu Joseph, ex tribu (*Vulg.* sceptri) Manasse, Gaddi filium Susi. De tribu Dan, Ammiel filium Gemalli. De tribu Aser, Sathur (*Vulg.* Sthur) filium Michael. De tribu Nephtali, Naabi filium Vaphsi. De tribu Gad, Guel filium Machi. (C. XXXVIII). Hæc sunt nomina virorum, quos misit Moses ad considerandam terram : vocavitque Osee filium Nun, Josue. Misit ergo eos Moses ad considerandam terram Chanaan, et dixit ad eos : Ascendite per meridianam plagam. Cumque veneritis ad montes (h. montem, id est, Jerusalem), considerate terram, qualis sit, et populum qui habitator est ejus, utrum fortis sit an infirmus : pauci numero an plures ; ipsa terra bona, an mala ; urbes quales, muratæ an absque muris : humus, pinguis an sterilis, nemorosa an absque arboribus. Confortamini, et afferte nobis de fructibus terræ. Erat autem tempus quando jam præcoces uvæ vesci possunt. Cumque ascendissent, exploraverunt terram a deserto Sin, usque Roob intrantibus Emath. Ascenderuntque ad meridiem, et venerunt in Hebron, ubi erant Ahimam et Sesai et Tholmai filii Enac. Nam Hebron septem annis ante Thanim urbem Ægypti condita est. Pergentesque usque ad torrentem Botri, absciderunt palmitem cum uva sua, quem portaverunt in vecte duo viri. De malis quoque granatis et de ficis loci illius tulerunt : qui appellatus est Nehel-Eschol, id est, torrens Botri, eo quod botrum inde portassent filii Israel. Reversique exploratores terræ post quadraginta dies, *omni regione circuita* (h· non habet) venerunt ad Mosen et Aaron et ad omnem cœtum filiorum Israel in desertum Pharan, quod est in Cades. Locutique eis et omni multitudini ostenderunt fructus terræ, et narraverunt, dicentes: Venimus in terram, ad quam misisti nos quæ revera fluit lacte et melle, ut ex his fructibus cognosci potes : sed cultores fortissimos habet, et urbes grandes nimis (*Vulg. tac.* nimis) atque muratas. Stirpem Enac vidimus ibi. Amalec habitat in meridie, Hethæus et Jebusæus et Amorrhæus in montanis : Chananæus vero moratur juxta mare et circa fluenta Jordanis. Inter hæc Chaleb compescens murmur populi, qui oriebatur contra Mosen, ait : Ascendamus, et possideamus terram, quoniam poterimus obtinere eam. Alii vero, qui fuerant cum eo, dicebant : Nequaquam ad hunc populum valemus ascendere, quia fortior nobis est. Detraxeruntque terræ, quam inspexerant, apud filios Israel, dicentes : Terra quam lustravimus devorat habitatores suos : populus, quem aspeximus, proceræ staturæ est. Ibi vidimus monstra quædam filiorum Enac de genere giganteo : quibus comparati, quasi locustæ videbamur.

(B. XXXIV. *Cap.* XIV.) Igitur vociferans omnis turba flevit nocte illa, et murmurati sunt contra Mosen et Aaron cuncti filii Israel, dicentes : Utinam mortui essemus in Ægypto : et in hac vasta solitudine utinam pereamus[1], et non inducat nos Dominus in terram istam, ne cadamus gladio, (h. Utinam mortui essemus in Ægypto, aut in hac vasta solitudine. Quare Dominus inducit nos in terram istam, ut cadamus gladio ?), et uxores ac liberi nostri ducantur captivi. Nonne melius est revertun Ægyptum ? Dixeruntque alter ad alterum : Constituamus nobis ducem, et revertemur in Ægyptum. Quo audito Moses et Aaron ceciderunt proni in terram coram omni multitudine filiorum

[1] Cum negatione hunc locum legunt omnes mss. veteres, *Et non in hac vasta solitudine utinam pereamus*. At manifestus ibi est error librariorum, qui sensum Scripturæ nequaquam assequuntur. Consule adnotationem canonis. MART.

— Nostri et quos Martian. consuluit, mss. libri cum negandi particula, *Et non inhac vasta solitudine*. Ita et vulgati ante correctionem Sixti Quinti præferunt.

Israel. At vero Josue filius Nun et Chaleb filius Jephonne, qui et ipsi lustraverant terram, scide-runt vestimenta sua, et ad omnem multitudinem filiorum Israel locuti sunt : Terra quam circuivimus, valde bona est. Si propitius fuerit Dominus, inducet nos in eam, et tradet humum lacte et melle manantem. Nolite rebelles esse contra Dominum : neque timeatis populum terræ hujus, quia sicut panem ita eos possumus devorare. Recessit ab illis omne præsidium : Dominus nobiscum est, nolite metuere. Cumque clamaret omnis multitudo, et lapidibus eos vellet opprimere, apparuit gloria Domini super tectum fœderis [h. in tabernaculo fœderis] cunctis filiis Israel. [B. XXXV.] Et dixit Dominus ad Mosen : Usquequo detrahet mihi populus iste? Quousque non credent mihi, in omnibus signis, quæ feci coram eis? Feriam igitur eos pestilentia, atque consumam : te autem faciam principem super gentem magnam, et fortiorem, quam hæc est [h. Te autem faciam in gentem magnam et fortiorem, quam hæc est]. [C. XXVIII.] Et ait Moses ad Dominum : Ut audiant Ægyptii, de quorum medio eduxisti populum istum, et habitatores terræ hujus, qui audierunt quod tu, Domine, in populo isto sis, et facie videaris ad faciem. Et nubes tua protegat illos, et in columna nubis præcedas eos per diem, et in columna ignis per noctem : quod occideris tantam multitudinem quasi unum hominem, et dicant : Non poterat introducere populum in terram, pro qua juraverat : idcirco occidit eos in solitudine. Magnificetur ergo fortitudo Domini sicut jurasti dicens [h. sicut locutus es, dicens] : Dominus patiens et multæ misericordiæ, auferens iniquitatem et scelera nullumque innoxium derelinquens [1], qui visitas peccata patrum in filios in tertiam et quartam generationem. Dimitte, obsecro, peccatum populi hujus secundum magnitudinem misericordiæ tuæ, sicut propitius fuisti egredientibus de Ægypto usque ad locum istum. [B. XXXVI.] Dixitque Dominus : Dimisi juxta verbum tuum. Vivo ego, et implebitur gloria Domini universa terra. Attamen omnes homines qui viderunt majestatem meam, et signa, quæ feci in Ægypto et in solitudine, et tentaverunt me jam per decem vices, nec obedierunt voci meæ, non videbunt terram pro qua juravi patribus eorum, nec quisquam ex illis, qui detraxit mihi, intuebitur eam. Sed [*Vulg. tac.* Sed] servum meum Chaleb, qui plenus alio spiritu secutus est me, inducam in terram hanc, quam circuivit, et semen ejus possidebit eam. Quoniam Amalecites et Chananæus habitant in vallibus. Cras movete castra, et revertimini in solitudinem per viam maris Rubri. [C. XXXIX]. Locutusque est Dominus ad Mosen et Aaron, dicens : Usquequo multitudo hæc pessima murmurat contra me? querelas filiorum Israel audivi. Dic ergo eis : Vivo ego, ait Dominus sicut locuti estis, audiente me, sic faciam vobis. In solitudinem hanc jacebunt cadavera vestra. Omnes qui numerati estis a viginti annis et supra et murmurastis contra me, non intrabitis terram, super quam levavi manum meam ut habitare vos facerem [h. in ea], præter Chaleb filium Jephonne, et Josue filium Nun. Parvulos autem vestros, de quibus dixistis, quod prædæ hostibus forent, introducam, ut videant terram, quæ vobis displicuit. Vestra cadavera jacebunt in solitudine [h. in solitudine ista]. Filii vestri erunt vagi [h. pastores] in deserto anni quadraginta, et portabunt fornicationem vestram, donec consumantur cadavera [h. vestra] patrum in deserto, juxta numerum quadraginta dierum, quibus considerastis terram : annus pro die imputabitur. *Et* [h. non habet] quadraginta annis recipietis iniquitates vestras, et scietis ultionem meam : quoniam sicut locutus sum, ita faciam omni multitudini huic pessimæ, quæ consurrexit adversum me : in solitudine hac deficiet et morietur. [C. XL.] Igitur omnes viri, quos miserat Moses ad contemplandam terram, et qui reversi murmurare fecerant contra eum omnem multitudinem, detrahentes terræ quod esset mala, mortui sunt atque percussi in conspectu Domini. Josue autem filius Nun, et Chaleb filius Jephonne, vixerunt ex omnibus, qui perrexerant ad considerandam terram. Locutusque est Moses universa verba hæc ad omnes filios Israel, et luxit populus nimis. Et ecce mane primo surgentes ascenderunt verticem montis, atque dixerunt : Parati sumus ascendere ad locum, de quo Dominus locutus est, quia peccavimus. Quibus Moses : Cur, inquit, transgredimini verbum Domini, quod vobis non cedet in prosperum? [C. XLI]. Nolite ascendere, non enim est Dominus vobiscum (h. in medio vestrum), ne corruatis coram inimicis vestris. Amalecites et Chananæus ante vos sunt, quorum gladio corruetis, eo quod nolueritis acquiescere Domino, nec erit Dominus vobiscum. At illi contenebrati ascenderunt in verticem montis. Arca autem testamenti Domini et Moses non recesserunt de castris. Descenditque Amalecites et Chananæus, qui habitabat in monte, et percutiens eos, atque concidens, persecutus est eos usque Horma.

[T. IX, B XXXVII, C. XLII, *Cap.* XV]. Locutus est Dominus ad Mosen, dicens : Loquere ad filios Israel, et dices ad eos : Cum ingressi fueritis terram habitationis vestræ, quam ego dabo vobis, et feceritis oblationem Domino in holocaustum, aut victimam, vota solventes, vel sponte offerentes munera, aut in solemnitatibus vestris adolentes odorem suavitatis Domino, de bobus, sive de ovibus : offeret quicunque immolaverit victimam, sacrificium similæ decimam partem *ephi* [h. non

[1] Hebræus נוקה לא ינקה : quæ ad verbum reddi possunt, *Et purificando non purificabis*. Eadem illa verba Hieronymus supra ad Exod. xxxiv, 7, interpretatus est, *Nullus apud te per se innocens est*. Exponit vero in Dialogo contra Pelagianos, atque alibi.

habet] conspersam oleo, quod mensuram habebit quartam partem hin, et vinum ad liba fundenda ejusdem mensuræ dabit in holocaustum, sive in victimam. Per agnos singulos et [h. et per singulos] arietes [1] erit sacrificium similæ duarum decimarum, quæ conspersa sit oleo tertiæ partis hin : et vinum ad libamentum tertiæ partis hin [*Vulg. tac.* hin] ejusdem mensuræ offeret in odorem suavitatis Domino. Quando vero de bobus feceris holocaustum aut hostiam, ut impleas votum, vel pacificas victimas, dabis per singulos boves similæ tres decimas conspersæ oleo, quod habeat medium mensuræ hin, et vinum ad iba fundenda ejusdem mensuræ in oblationem suavissimi odoris Domino. Sic facies per singulos boves et arietes et agnos et hædos. Tam indigenæ, quam peregrini eodem ritu offerent sacrificia. Unum præceptum erit atque judicium [h. legitimum *unum et judicium unum*] tam vobis quam advenis terræ [B. XXXVIII, C. XLIII]. Locutus est Dominus ad Mosen, dicens : Loquere filiis Israel, et dices ad eos : Cum veneritis in terram, quam dabo vobis, et comederitis de panibus regionis illius, separabitis primitias Domino de cibis vestris. Sicut de areis primitias separatis, ita et de pulmentis [h. de farina conspersa] dabitis primitiva Domino [h. a generatione et generationibus vestris]. [C. XLIV.] Quod si per ignorantiam præterieritis quidquam horum, quæ locutus est Dominus ad Mosen, et mandavit per eum ad vos, a die, qua cœpit jubere et ultra, oblitaque fuerit facere multitudo : offeret vitulum de armento, holocaustum in odorem suavissimum Domino, et sacrificium ejus ac liba, ut cæremoniæ postulant, hircumque pro peccato, et rogabit sacerdos pro omni multitudine filiorum Israel, et dimittetur eis, quoniam non sponte peccaverunt, nihilominus offerentes incensum Domino pro se et pro peccato atque errore suo : et dimittetur universæ plebi filiorum Israel, et advenis, qui peregrinantur inter vos [*Vulg.* eos] : quoniam culpa est omnis populi per ignorantiam. Quod si anima una nesciens peccaverit, offeret capram anniculam pro peccato suo, et deprecabitur pro ea sacerdos, quod inscia peccaverit coram Domino : impetrabitque ei veniam, et dimittetur illi. Tam indigenis quam advenis una lex erit omnium qui peccaverint ignorantes. [C. XLV.] Anima vero, quæ per superbiam aliquid commiserit, sive civis sit ille, sive peregrinus (quoniam adversus Dominum rebellis fuit), peribit de populo suo : verbum enim Domini contempsit, et præceptum illius fecit irritum : idcirco delebitur, et portabit iniquitatem suam. [B. XXXIX, C. XLVI]. Factum est autem cum essent filii Israel in solitudine, et invenissent hominem colligentem ligna in die Sabbati, obtulerunt eum Mosi et Aaron et universæ multitudini. Qui recluserunt eum in carcerem, nescientes quid super eo facere deberent. Dixitque Dominus ad Mosen : Morte moriatur homo iste, obruat eum lapidibus omnis turba extra castra. Cumque eduxissent eum foras, obruerunt [*Vulg. add.* eum] lapidibus, et mortuus est sicut præceperat Dominus. [B. XL, C. XLVII.] Dixit quoque Dominus ad Mosen : Loquere filiis Israel, et dices ad eos ut faciant sibi fimbrias per angulos palliorum, ponentes [h. per generationes suas, ponentes, etc.] In eis vitas hyacinthinas : quas cum viderint, recordabuntur [*Vulg.* recordentur] omnium mandatorum Domini, nec sequantur cogitationes suas, et oculos per res varias fornicantes : sed magis memores præceptorum Domini faciant ea, sintque sancti Deo suo. Ego Dominus Deus vester qui eduxi vos de terra Ægypti, ut essem vester Deus [h. Ego Dominus Deus vester].

[T. X, B. XLI, *Cap.* XVI.] Ecce autem Core filius Isaac, filii Caath, filii Levi, et Dathan atque Abiram filii Eliab, On quoque filius Pheleth de filiis Ruben, surrexerunt contra Mosen, aliique filiorum Israel ducenti quinquaginta viri proceres synagogæ, et qui tempore concilii per nomina vocabantur. Cunque stetissent adversum Mosen et Aaron, dixerunt : Sufficiat vobis : quia omnis multitudo sanctorum est, et in ipsis est Dominus [h. in medio eorum Dominus] : Cur elevamini super populum Domini? Quod cum audisset Moses, cecidit pronus in faciem [h. cecidit super facies], locutusque est ad Core et ad omnem multitudinem : Mane, inquit, notum faciet Dominus qui ad se pertineant, et sanctos applicabit sibi : et quos elegerit, appropinquabunt ei. Hoc igitur facite : Tollat unusquisque thuribula sua, tu Core, et omne concilium tuum : et hausto cras igne, ponite desuper thymiama coram Domino : et quemcunque elegerit, ipse erit sanctus : multum erigimini, filii Levi. Dixitque rursum ad Core : Audite, filii Levi : Num parum vobis est, quod separavit vos Deus Israel ab omni populo, et junxit sibi, ut serviretis ei in cultu tabernaculi, et ut staretis coram frequentia populi, et ministraretis ei [h. ei, id est, populo]? Idcirco ad se fecit accedere te et omnes fratres tuos filios Levi, ut vobis etiam sacerdotium vindicetis, et omnis globus tuus stet contra Dominum? quid est enim Aaron ut murmuretis contra eum? Misit ergo Moses ut vocaret Dathan et Abiram filios Eliab. Qui responderunt : Non venimus. Numquid parum est *tibi* [h. non habet] quod eduxisti nos de terra, quæ lacte et melle manabat, ut occideres nos in deserto, nisi et dominatus fueris nostri? Revera induxisti nos in terram, quæ fluit rivis lactis et mellis, et

[1] Hebræus hodiernus non habet, *Per singulos arietes*, etsi scholion moneat. Syrus tamen eodem modo legit, id est, *pro ariete uno*, quod significat *per singulos arietes*. MART.

— Hic τελείαν στίγμην apponit Urbinas ms. superioribus nectens verba *per agnos singulos*. Legitque : *Et arietis erit sacrificium simile* : quæ licet temeritatem critici antiquarii redoleant, minime pigeat novisse.

dedisti nobis possessiones agrorum et vinearum, an et oculos nostros vis eruere? Non venimus [h. non enim induxisti nos in terram quæ fluit rivis lactis et mellis, nec dedisti nobis possessiones agrorum, et vinearum. Etiamsi oculi virorum illorum eruerentur, non veniemus]. Iratusque Moses valde, ait ad Dominum: Ne respicias sacrificia eorum: tu scis quod ne asellum quidem unquam acceperim ab eis, nec afflixerim quempiam eorum: dixitque ad Core: Tu et omnis congregatio tua state seorsum coram Domino, et Aaron die crastino separatim. Tollite singuli thuribula vestra, et ponite super ea incensum, afferentes Domino ducenta quinquaginta thuribula: Aaron quoque teneat thuribulum suum. Quod cum fecissent, stantibus Mose et Aaron, et coacervassent adversum eos omnem multitudinem ad ostium tabernaculi, apparuit cunctis gloria Domini. (B. XLII.) Locutusque Dominus ad Mosen et Aaron, ait: Separamini de medio congregationis hujus, ut eos repente disperdam. Qui ceciderunt proni in faciem, atque dixerunt: Fortissime Deus spirituum universæ carnis, num uno peccante, contra omnes ira tua desæviet (h. contra omnes indignaberis)? Et ait Dominus ad Mosen: Præcipe universo populo ut separetur a tabernaculis Core, Dathan et Abiram: Surrexitque Moses, et abiit ad Dathan et Abiram: et sequentibus eum senioribus Israel, dixit ad turbam: Recedite a tabernaculis hominum impiorum (h. istorum), et nolite tangere quæ ad eos pertinent, ne involvamini in peccatis eorum. Cumque recessissent a tentoriis eorum per circuitum, Dathan et Abiram egressi stabant in introitu papilionum suorum, cum uxoribus et liberis, omnique frequentia. Et ait Moses: In hoc scietis, quod Dominus miserit me ut facerem universa quæ cernitis, et non ex proprio corde ea protulerim. Si consueta hominum moarte interierint, et visitaverit eos plaga, qua et cæteri visitari solent, non misit me Dominus: sin autem novam rem fecerit Dominus, ut aperiens terra os suum deglutiat eos et omnia quæ ad illos pertinent, descenderintque viventes in infernum, scietis, quod blasphemaverint Dominum. Confestim igitur ut cessavit loqui, disrupta est terra sub pedibus eorum: et aperiens os suum, devoravit (h. deglutivit) illos cum tabernaculis suis et universa substantia (*Vulg. add.* eorum), descenderuntque vivi in infernum operti humo, et perierunt de medio multitudinis. At vero omnis Israel, qui stabat per gyrum, fugit ad clamorem pereuntium, dicentes: Ne forte et nos terra deglutiat. Sed et ignis egressus a Domino, interfecit ducentos quinquaginta viros, qui offerebant incensum. Locutusque est Dominus ad Mosen dicens: Præcipe (h. dic) Eleazaro filio Aaron sacerdoti ut tollat thuribula quæ jacent in incendio, et ignem huc illucque dispergat: quoniam sanctificata sunt in mortibus peccatorum, producatque ea in laminas (h. Et eamdem thuribula peccatorum producat in laminas), et affigat altari eo quod oblatum sit in eis incensum Domino, et sanctificata sint, ut cernant ea pro signo et monimento filii Israel. Tulit ergo Eleazar sacerdos thuribula ænea, in quibus obtulerant hi quos incendium devoravit, et produxit ea in laminas, affigens altari, ut haberent postea filii Israel, quibus commonerentur, ne quis accedat alienigena, et qui non est de semine Aaron, ad offerendum incensum Domino, ne patiatur sicut passus est Core, et omnis congregatio ejus, loquente Domino ad Mosen. Murmuravit autem omnis multitudo filiorum Israel sequenti die contra Mosen et Aaron, dicens: Vos interfecistis populum Domini. Cumque oriretur seditio [1], et tumultus increscerent, Moses et Aaron fugerunt ad tabernaculum fœderis. Quod postquam [2] ingressi sunt, operuit nubes tabernaculum (*Vulg. tac.* tabernaculum). et apparuit gloria Domini. Dixitque Dominus ad Mosen [3]: Recedite de medio hujus multitudinis, etiam nunc delebo eos. (B. XLIII, C. XLVIII). Cumque jaceret in terra, dixit Moses et Aaron: Tolle thuribulum, et hausto igne de altari, mitte incensum desuper, pergens cito ad populum ut roges pro eis: jam enim egressa est ira (h. indignatio) a Domino, et plaga desævit. Quod cum fecisset Aaron, et cucurisset ad mediam multitudinem, quam jam vastabat incendium. abstulit thymiama: et stans inter mortuos ac viventes, pro populo deprecatus est, et plaga (h. incendium [4]) cessavit. Fuerunt autem qui percussi sunt, quatuordecim milia hominum, et septingenti absque his qui perierant in seditione Core. Rever-

[1] H. Cumque congregaretur multitudo populi adversus Mosen et Aaron, aspexerunt ad tabernaculum fœderis, et ecce operuit illud nubes, et apparuit gloria Domini. Quod postquam ingressi sunt Moses et Aaron, locutus est Dominus ad Mosen dicens: Recedite de medio hujus multitudinis, repente devorabo eos. Ceciderunt Moses et Aaron proni in terram. MART.

— Hebr. Scholion ita habet: « Cumque congregaretur multitudo populi adversus Mosen et Aaron, aspexerunt ad tabernaculum fœderis, et ecce operuit illud nubes, et apparuit gloria Domini. Quod postquam ingressi sunt Moses et Aaron, locutus est Dominus ad Mosen dicens: Recedite de medio hujus multitudinis, repente devorabo eos. Ceciderunt Moses et Aaron proni in terram. » Martianæus quoque ad hunc locum, *incendium* pro *plaga* dici ex historiæ contextu magis probat hic atque inferius.

[2] Urbinas ms., *quia postquam*, etc.

[3] De suo addit idem ms., *et Aaron*.

[4] Monet nos marginalis isthæc adnotatio, pro *plaga* in Hebræo haberi *incendium*. Id vero certum esse comprobatur, si scripturæ præsentis sensum attendamus, non verba; nam verbum hebraicum est מגפה, *maggepha*, quod significat *plagam* ac *percussionem* quamlibet, pro qualitate autem hujus loci determinatur ad significandum incendium, quo vastabatur multitudo filiorum Israel, ut dicitur versu superiori. MART.

— Codices omnes, quod ad hunc locum consuluimus, *absque* habent pro *cum*. Notatum et Hebræo scholiastæ ita sua tempore prætulisse Latinos codices, quos nostros vocat.

susque est Aaron ad Mosen ad ostium tabernaculi fœderis postquam quievit interitus,

(B. XLIV, C. XLIX, *Cap.* XVII.) Et locutus est Dominus ad Mosen, dicens : Loquere ad filios Israel, et accipe ab eis virgas singulas per cognationes suas, a cunctis principibus tribuum, virgas duodecim (h. et sint virgæ duodecim), et uniuscujusque nomen superscribes virgæ suæ. Nomen autem Aaron erit in tribu (h. in virga) Levi, et una virga cunctas eorum (*Vulg.* seorsum) familias continebit, ponesque eas in tabernaculo fœderis, coram testimonio, ubi loquar ad te. Quem ex his elegero, germinabit virga ejus, et cohibebo a me querimonias filiorum Israel, quibus contra vos murmurant. Locutusque est Moses ad filios Israel : et dederunt, ei omnes principes virgas per singulas tribus : fueruntque virgo duodecim cum (h. cum. Nostri, absque) virga Aaron [1]. Quas cum posuisset Moses coram Domino in tabernaculo testimonii, sequenti die regressus invenit germinasse virgam Aaron in domo Levi, et turgentibus gemmis, eruperant flores, qui, foliis dilatatis, in amygdalas deformati sunt (h. qui in amygdalas deformati sunt). Protulit ergo Moses omnes virgas de conspectu Domini ad cunctos filios Israel : videruntque, et receperunt singuli virgas suas. Dixitque Dominus ad Mosen : Refer virgam Aaron in tabernaculum testimonii, ut servetur ibi in signum rebellium filiorum (*Vulg. add.* Israel), et quiescant querelæ eorum a me, ne moriantur. Fecitque Moses sicut præceperat Dominus. Dixerunt autem filii Israel ad Mosen : Ecce defecimus (*Vulg.* consumpti sumus), omnes perivimus. Quicunque accedit ad tabernaculum Domini, morietur (*Vulg.* moritur). Num usque ad internecionem cuncti delendi sumus ?

(T. XI. B. XLV, C. L, *Cap.* XVIII.) Dixitque Dominus ad Aaron : Tu, et filii tui, et domus patris tui tecum, portabitis iniquitatem sanctuarii : et tu et filii tui simul, sustinebitis peccata sacerdotii vestri. Sed et fratres tuos de tribu Levi, sceptrum patris tui sume tecum, præstoque sint et ministrent tibi, tu autem et filii tui ministrabitis in tabernaculo testimonii. Excubabuntque Levitæ ad præcepta tua, et ad cuncta opera tabernaculi, ita duntaxat, ut ad vasa sanctuarii et ad altare non accedant, ne et illi moriantur, et vos pereatis simul. Sint autem tecum, et excubent in custodiis tabernaculi, et in omnibus cæremoniis ejus. Alienigena non miscebitur vobis. Excubate in custodia sanctuarii, et in ministerio altaris, ne oriatur indignatio super filios Israel. Ego dedi vobis fratres vestros Levitas de medio filiorum Israel, et tradidi domum [2] Domino, ut serviant in ministeriis tabernaculi ejus. Tu autem et filii tui, custodite sacerdotium vestrum ; et omnia quæ ad cultum altaris pertinent, et intra velum sunt, per sacerdotes administrabuntur. Si qui externus accesserit, occidetur (h. morietur), (B. XLVI, C. LI), Locutusque est Dominus ad Aaron : Ecce ego dedi tibi custodiam primitiarum mearum. Omnia quæ sanctificantur a filiis Israel, tibi tradidi et filiis tuis pro officio sacerdotali legitima sempiterna. Hæc ergo accipies (h. Hæc ergo erunt tibi) de his quæ sanctificantur, et oblata sunt Domino. Omnis oblatio, et sacrificium, et quidquid pro peccato atque delicto redditur mihi, et cedit in Sancta sanctorum, tuum erit, et filiorum tuorum. In sanctuario comedes illud (h. In Sanctis sanctorum comedes illud) mares tantum edent ex eo, quia consecratum est tibi. Primitias autem, quas voverint et obtulerint filii Israel, tibi dedi, et filiis, ac filiabus tuis, jure perpetuo : qui mundus est in domo tua, vescetur eis. Omnem medullam (h. pinguedinem) olei, et vini, ac frumenti, quidquid offerunt primitiarum Domino, tibi dedi. Universæ frugum primitiæ, quas gignit humus, et Domino deportantur, cedent in usus tuos : qui mundus est in domo tua, vescetur eis. Omne quod ex voto reddiderint filii Israel, tuum erit (h. omne quod consecratur a filiis Israel tuum erit. Quidquid primum erumpit e vulva cunctæ carnis, quam offerunt Domino, sive ex hominibus, sive de pecoribus fuerit, tui juris erit : ita duntaxat, ut pro hominis primogenito pretium accipias, et omne animal quod immundum est, redimi facies, cujus redemptio erit post unum mensem, siclis argenti quinque (h. cujus redemptio *erit* post unum mensem, ad æstimationem *tuam* siclis argenti quinque), pondere sanctuarii. Siclus viginti obolos habet. Primogenitum autem bovis et ovis et capræ non facies redimi, quia sanctificata sunt Domino ; sanguinem tantum eorum tundes super altare, et adipes adolebis in suavissimum odorem Domino. Carnes vero in usum tuum cedent, sicut pectusculum consecratum, et armus dexter, tua erunt. Omnes primitias sanctuarii, quas offerunt filii Israel Domino, tibi dedi, et filiis ac filiabus tuis, jure perpetuo. Pactum salis est sempiternum coram Domino, tibi ac filiis tuis (C. LII.) Dixitque Dominus ad Aaron : In terra eorum nihil possidebitis, nec habebitis partem inter eos : ego pars et hæreditas tua in medio filiorum Israel. Filiis autem Levi dedi omnes decimas Israelis in possessionem, pro ministerio qua serviunt mihi in tabernaculo fœderis : ut non accedant ultra filii Israel ad tabernaculum (h. fœderis), nec committant peccatum mortiferum, solis filiis Levi mihi in tabernaculo servientibus et portantibus peccata populi. Legitimum sempiternum erit in generatio-

[1] Ex hoc loco observandum venit, scholiasten nostrum, more Hieronymiano, codices Latinorum *nostros* vocare. Hebræus, inquit, habet *cum ; nostri* id est, codices Latini habent, *absque*. Vide similem stylum lib. II Comment. in cap. III, Epist. ad Galatas. MART.

[2] Legendum *donum*, ex Hebr. מגחה et Vulgata, quæ præterea addit *vobis*.

nibus vestris. Nihil aliud possidebunt, decimarum oblatione contenti, quas in usus eorum et necessaria separavi (C. LIII.) Locutusque est Dominus ad Mosen, dicens : Præcipe Levitis, atque denuntia : Cum acceperitis a filiis Israel decimas, quas dedi vobis (h. quas dedi vobis in hæreditatem), primitias earum offerte Domino, id est, decimam partem decimæ, ut reputetur vobis in oblationem primitivorum, tam de areis quam de torcularibus : et universis quorum accipitis (h. et reputabitur vobis : quasi de area et torculari dederitis primitias), offerte Domino, et date Aaron sacerdoti. Omnia quæ offeretis ex decimis, et in donaria Domini separabitis, optima et electa erunt. Dicesque ad eos : Si (h. Cum) præclara et meliora quæque obtuleritis ex decimis, reputabitur vobis quasi de area et torculari dederitis primitias : et comedetis eas in omnibus locis vestris, tam vos quam familiæ vestræ : quia pretium est pro ministerio, quo servitis in tabernaculo testimonii. Et non peccabitis super hoc, egregia vobis et pinguia reservantes, ne polluatis oblationes filiorum Israel, et moriamini.

(T. XII, B. XLVII, *Cap.* XIX.) Locutusque est Dominus ad Mosen et Aaron, dicens : Ista religio victimæ (h. religio legis) quam constituit Dominus. Præcipe filiis Israel, ut adducant ad te vaccam rufam ætatis integræ, in qua nulla sit macula, nec portaverit jugum : tradetisque eam Eleazaro sacerdoti. Qui eductam extra castra, immolabit in conspectu omnium : et tingens digitum in sanguine ejus (h. et tollens de sanguine ejus in digito suo), asperget contra fores tabernaculi septem vicibus, comburet eam cunctis videntibus, tam pelle et carnibus ejus quam sanguine et fimo flammæ traditis. Lignum quoque cedrinum. et hyssopum, coccumque bis tinctum sacerdos mittet in flammam, quæ vaccam vorat. Et tunc demum, lotis vestibus et corpore suo, ingredietur in castra, commaculatusque erit usque ad vesperum. Sed et ille qui combusserit eam, lavabit vestimenta sua et corpus, et immundus erit usque ad vesperum. Colliget autem vir mundus cineres vaccæ, et effundet eos (h. et ponet eos) extra in loco purissimo, ut sint multitudini filiorum Israel in custodiam, et in aquam aspersionis : quia peccato (h. quia pro peccato sunt) vacca combusta est. Cumque laverit, qui vaccæ portaverit cineres, vestimenta sua, immundus erit usque ad vesperum. Habebunt hoc filii Israel et advenæ, qui habitant inter eos, sanctum jure perpetuo [1] (h. legitimum sempiternum). Qui tetigerit cadaver hominis et propter hoc septem diebus fuerit immundus : aspergetur ex hac aqua die tertio et septimo, et sic mundabitur. Si die tertio aspersus non fuerit, septimo non poterit emundari. Omnis qui tetigerit humanæ animæ morticinum, et aspersus hac commistione non fuerit, polluet tabernaculum Domini, et peribit ex Israel : quia aqua expiationis non est aspersus, immundus erit, et manebit spurcitia ejus super eum. Ista est lex hominis qui moritur in tabernaculo : Omnes qui ingrediuntur tentorium illius, et universa vasa quæ ibi sunt, polluta erunt septem diebus. Vas, quod non habuerit operculum, nec ligaturam desuper, immundum erit. Si quis in agro tetigerit cadaver occisi hominis, aut per se mortui, sive os illius, vel sepulcrum, immundus erit septem diebus. (C. LIV.) Tollentque de cineribus combustionis atque peccati (h. combustionis peccati), et mittent aquas vivas super eos in vas. In quibus cum homo mundus tinxerit hyssopum, asperget ex eo omne tentorium, et cunctam supellectilem, et homines hujuscemodi contagione pollutos : atque hoc modo mundus lustrabit immundum tertio et septimo die. Expiatusque die septimo, lavabit et se et vestimenta sua, et immundus erit usque ad vesperam. Si quis hoc ritu non fuerit expiatus, peribit anima illius de medio Ecclesiæ : quia sanctuarium Domini polluit, et non est aqua lustrationis aspersus. Erit (h. Non est aqua lustrationis aspersus, immundus erit) hoc præceptum legitimum sempiternum. Ipse quoque qui aspergit aquas, lavabit vestimenta sua. Omnis qui tetigerit aquas expiationis immundus erit usque ad vesperum. Quidquid tetigerit immundus, immundum faciet : et anima quæ horum quidpiam tetigerit, immunda erit usque ad vesperam.

(B. XLVIII, C. LV, *Cap.* XX.) Veneruntque filii Israel, et omnis multitudo in desertum Sin, mense primo, et mansit populus in Cades. Mortuaque est ibi Maria, et sepulta in eodem loco. Cumque indigeret aqua populus, coierunt adversus Mosen et Aaron : et versi in seditionem, dixerunt : Utinam periissemus inter fratres nostros coram Domino, Cur eduxistis Ecclesiam Domini in solitudinem, ut et nos et nostra jumenta moriantur (*Vulg.* moriamur) ? Quare nos fecistis ascendere de Ægypto, et adduxistis in locum istum pessimum, qui seri non potest, qui nec ficum gignit, nec vineas, nec mala granata, insuper et aquam non habet ad bibendum Ingressusque Moses et Aaron, dimissa multitudine, tabernaculum fœderis, corruerunt proni in terram [2] (C. LVI.) Et apparuit gloria Domini (h. Et apparuit

[1] In Hebræo est רחקה עורם, *lehhuccath olam*, quod infra v. 21, ab ipso Hieronymo transfertur, *legitimum sempiternum*, juxta præsentem hanc adnotationem marginalem Canonis Hebraicæ veritatis. Confer etiam scholion, *Et reputabitur*, etc., cum versu 50, immediate sequenti MART.

[2] Editi ac mss. fere omnes libri hunc locum ita legunt, *Corruerunt proni in terram, clamaveruntque ad Dominum, atque dixerunt : Domine Deus, audi clamorem hujus populi, et aperi eis thesaurum tuum, fontem aquæ vivæ, ut satiati cesset murmuratio eorum. Et apparuit gloria Domini supec eos.* Hæc autem verba expungit Canon Hebr. verit. a verbo *Clamaveruntque*, inclusive, usque ad illud, *murmuratio eorum*. Addita credi possunt ab aliquo interprete Latinorum, apud quos, ut testantur Hierony-

illis gloria Domini super eos. Locutusque est Dominus ad Mosen, dicens : Tolle virgam, et congrega populum, tu et Aaron frater tuus, et loquimini ad petram coram eis, et illa dabit aquas. Cumque eduxeris aquam de petra, bibet omnis multitudo et jumenta ejus. Tulit igitur Moses virgam, quæ erat in conspectu Domini, sicut præceperat ei, congregata multitudine ante petram, dixitque eis : Audite, rebelles et increduli [h. non habet, [increduli]. Num de petra hac vobis aquam poterimus [h. potero] ejicere [1] ? Cumque elevasset Moses manum, percutiens virga bis silicem, egressæ sunt aquæ largissimæ, ita ut populus biberet et jumenta. Dixitque Dominus ad Mosen et Aaron : Quia non credidistis mihi, ut sanctificaretis me coram filiis Israel, non introducetis hos populos in terram quam dabo eis. Hæc est aqua contradictionis, ubi jurgati sunt filii Israel contra Dominum, et sanctificatus est in eis. (T. XIII, B. XLIX.) Misit interea nuntios Moses de Cades ad regem Edom, qui dicerent : Hæc mandat [h. dicit] frater tuus Israel. Nosti omnem laborem qui apprehendit [h. invenit nos, quomodo descenderint patres nostri in Ægyptum, et habitaverimus ibi multo tempore, afflixerintque nos Ægyptii, et patres nostros, et quomodo clamaverimus ad Dominum, et exaudierit nos, miseritque angelum, qui eduxerit nos de Ægypto. Et ecce in urbe Cades, quæ est in extremis finibus tuis positi obsecramus, ut nobis transire liceat per terram tuam. Non ibimus per agros per vineas, non bibemus aquas de puteis tuis, sed gradiemur via publica, nec ad dexteram nec ad sinistram declinantes, donec transeamus terminos tuos. (C. LVII.) Cui respondit Edom : Non transibis per me, alioquin armatus occurram tibi. Dixeruntque filii Israel : Per tritam gradiemur viam, et si biberimus aquas tuas nos et pecora nostra, dabimus quod justum est : nulla erit in pretio difficultas, tantum velociter transeamus. At ille respondit : Non transibis. Statimque regressus est obvius, cum infinita multitudine, et manu forti, nec voluit acquiescere deprecanti, ut concederet transitum per fines suos quamobrem divertit ab eo Israel. Cumque castra movissent de Cades, venerunt in montem Hor, qui est in finibus terræ Edom. (C. LVIII.) Ubi locutus est Dominus ad Mosen : Pergat, inquit, Aaron ad populos suos : non enim intrabit terram, quam dedi filiis Israel, eo quod incredulus fuerit (h. eo quod increduli fueritis) ori meo, ad Aquas contradictionis. Tolle Aaron, et filium ejus cum eo, et duces eos in montem Hor. Cumque nudaveris patrem veste sua, indues ea Eleazarum filium ejus, et Aaron colligetur, et morietur ibi. Fecit Moses ut præceperat Dominus, et ascenderunt in montem Hor coram omni multitudine. Cumque Aaron spoliasset vestibus suis, induit eis Eleazarum filium ejus. Illo mortuo in mentis supercilio, descendit cum Eleazaro. Omnis autem multitudo videns occubuisse Aaron, flevit super eo triginta diebus per cunctas familias suas.

(B. LI, C. LIX, *Cap.* XXI.) Quod cum audisset Chananæus rex Arad, qui habitabat ad meridiem, venisse scilicet Israel per exploratorum viam, pugnavit contra illum, et victor existens duxit ex eo prædam. A Israel voto se Domino obligans ait : Si tradideris populum istum in manu mea, delebo (h. anathematizabo) urbes ejus. Exaudivitque Dominus preces Israel, et tradidit Chananæum, quem ille interfecit, subversis urbibus ejus, et vocavit nomen loci illius Horma, id est, anathema. Profecti sunt autem et de monte Hor per viam, quæ ducit ad mare Rubrum, ut circumirent terram Edom. Et tædere cœpit populum itineris ac laboris (B. LII.) Locutusque contra Deum et Mosen, ait : Cur eduxisti nos de Ægypto, ut moreremur in solitudine ? Deest panis, non sunt aquæ : anima nostra jam nauseat super cibo isto levissimo. Quamobrem misit Dominus in populum ignitos serpentes, ad quorum plagas (h. morsus), et mortes plurimorum, venerunt ad Mosen, atque dixerunt : Peccavimus quia locuti sumus contra Dominum et te : oro ut tollat a nobis serpentem. Oravitque Moses pro populo. (C. LX.) et locutus est Dominus ad eum : Fac serpentem [2], et pone eum

mus et Augustinus, tot erant exemplaria diversa, quot codices. Sunt qui putant hoc additamentum sumptum fuisse ex aliqua paraphrasi Chaldaica quarum olim major numerus erat, quam sit hodie Quidquid vero dicatur, certum est verba hæc superabundare in exemplaribus Bibliorum, quia non exstant in textu Hebræo, vel Samaritano ; non in translatione LXX Seniorum, neque apud alios interpretes, Chaldæum puta, Syrum, et Arabem. Denique supersunt adhuc Latini Bibliorum sacrorum codices optimæ notæ, in quibus absunt quæ in editis abundare videntur. Hujus rei fidem facit Biblorum exemplar Corbeinse ante octingentos annos descriptum, in quo nihil invenias præter ea, quæ in Hebraico textu leguntur : et si posterius omendatur vitiosus aliquis, totum additamentum suppleverit ad oram marginalem volumins, cum signo posito in textu, quasi hæc verba ibi desiderarentur. MART.

— Insigne illud additamentum, quod subjungunt hic loci Latini omnes vulgati Bibliorum codices, in uno Urbinate ms. invenimus : scilicet, *Clamaveruntque ad Dominum, atque dixerunt : Domine Deus, audi clamorem hujus populi, et aperi eis thesaurum tuum, fontem aquæ vitæ, ut satiati, cesset murmuratio eorum.* Quæ minime novit Palatin. ms., et in Memmiano quoque exemplari dicuntur expuncta. Notum vero neque in Hebræo, Chaldæo, aut Septuaginta, sive in expressis ad eos textus versionibus haberi.

[1] Ad solum Mosen loquentem hoc verbum refert Scholiastes noster ; sed in Hebræo vox est pluralis numeri, *eficiemus*, vel, *educemus*. MART.

— Notatum et Martianæo contra Scholiastis sententiam, in Hebræo archelypo dici plurium numero נוציא *exprimemus*.

[2] Addunt Vulgati libri *æneum*, pro quo malim *igneum* : Hebræus enim *serpentem* hic non habet, sed tantum שרף, quod est, *urentem*.

pro signo ; qui percussus aspexerit eum, vivet. Fecit ergo Moses serpentem æneum, et posuit eum pro signo ; quem cum percussi aspicerent, sanabantur. Profectique filii Israel castrametati sunt in Oboth. Unde egressi fixere tentoria in Hiebarim, in solitudine, quæ respicit Moab contra orientalem plagam. Et inde moventes, venerunt ad torrentem Zared. (B. LIII.) Quem relinquentes castrametati sunt contra Arnon, quæ est in deserto, et proeminet in finibus Amorrhæi. Siquidem Arnon terminus est in Moab, dividens Moabitas et Amorrhæos. Unde dicitur in libro Bellorum Domini : Sicut fecit in mari Rubro, sic faciet in torrentibus Arnon. Scopuli torrentium inclinati sunt, ut requiescerent in Ar [1], et recumberent in finibus Moabitarum. (C, LXI.) Et ex eo loco apparuit puteus, super quo locutus est Dominus ad Mosen : Congrega populum, et dabo et aquam. Tunc cecinit Israel carmen istud [2] : Ascendat puteus. Concinebant : Puteus, quem foderunt principes, et paraverunt duces multitudinis in datore legis (h. in doctore legis), et in baculis suis. De solitudine, Matthana : et de Matthana Nahaliel [3] : de Nahaliel in Bamoth. De Bamoth, vallis est in regione Moab, in vertice Phasga, quod respicit contra desertum. Misit autem Israel nuntios ad Seon regem Amorrhæorum, dicens : Obsecro ut transire mihi liceat per terram tuam, non declinabimus in agros et in vineas, non bibemus aquas [4] ex puteis, via regia gradiemur, donec transeamus terminos tuos. Qui concedere noluit, ut transiret Israel per fines suos : quin potius, exercitu congregato, egressus est obviam in desertum, et venit in Jasa, pugnavitque contra eum. A quo percussus est in ore gladii, et possessa est terra ejus ab Arnon usque Jebboc, et filios Ammon : quia forti præsidio tenebantur termini Ammonitarum. (C. LXII.) Tulit ergo Israel omnes civitates ejus, et habitavit in urbibus Amorrhæi, in Esebon scilicet, et viculis ejus. Urbs Esebon fuit Seon regis Amorrhæi, qui pugnavit contra regem Moab [5] : et tulit omnem [h. contra regem Moab priorem 6] terram, quæ ditionis illius fuerat, usque Arnon. Idcirco dicitur in Proverbio : Venite in Esebon, ædificetur et construatur civitas Seon. Ignis egressus est de Esebon, flamma de oppido Seon, et devoravit Ar Moabitarum, et habitatores excelsorum Arnon. Væ tibi, Moab ! peristi, populo Chamos ! Dedit filios ejus in fugam, et filias in captivitatem regi Amorrhæorum, Seon. Jugum ipsorum disperiit ab Esebon usque Dibon : lassi pervenerunt in Nophe, et usque [7] [h. quæ contra] Medaba (B. LIV.) Habitavit itaque Israel in terra Amorrhæi. Misitque Moses qui explorarent Jazer : cujus ceperunt viculos, et possederunt habitatores. Verteruntque se, et ascenderunt per viam Basan, et occurrit eis Og rex Basan cum omni populo suo, pugnaturus in Edrai. Dixitque Dominus ad Mosen : Ne timeas eum, quia in manu tua tradidi illum, et omnem populum ac terram ejus, faciesque illi sicut fecisti Seon regi Amorrhæorum habitabori Esebon. Percusserunt igitur et hunc cum filiis suis, universumque populum ejus usque ad internecionem, et possederunt terram illius.

(B. LV. *Cap.* XXII.) Profectique castrametati sunt in campestribus Moab, ubi trans Jordanem Jericho sita est. (T. XIV, C. LXIII). Videns autem Balac filius Sephor omnia, quæ fecerat Israel Amorrhæo, et quod pertimuissent eum Moabitæ, et impetum ejus ferre non possent, dixit ad majores natu Madian : ita delebit hic populus omnes qui in nostris finibus commorantur, quomodo solet bos herbas usque ad radices carpere. Ipse erat eo tempore rex in Moab. Misit ergo nuntios ad Balaam filium Beor hariolum, qui habitabat super flumen

[1] Pro *Ar*, Canon et alii fere omnes mss. codices legunt, *Arnon* ; sed error hic est librariorum, qui ex immediate præcedenti *Arnon* decepti sunt, non intelligentes apud Hieronymum libro *de Locis Hebraicis*, *Arnon* esse rupem quamdam in sublime projectam in finibus Amorrhæorum, inter Moab et quod a Septuaginta interpretibus per extensam vocalem *Er* dicitur. De nomine *Ar* idem Hieronymus lib. VI Comment. in cap. XV (vers. 1) Isaiæ hæc a nobis observari voluit : *Pro Ar*, inquit, *quod solus Theodotio ita posuit ut legitur in Hebræo, Aquila et Symmachus urbem interpretati sunt, non considerantes quod inter* AIN *et* RES *elementa Hebraica*, JOD *litteram non haberet* : *quæ si esset, recte civitas diceretur*. MART.

[2] Totum carmen illud recitat S. Hieronymus epistola *ad Fabiolam* de 42 Mansionibus Israelitarum in deserto : quod cum insignes habeat a nostro textu variantes lectiones, non abs re visum est huc ipsa Hieronymi verba transtulisse. Sic igitur legas in mansione 39 : *Post hæc venerunt ad puteum, ubi cecinit Israel carmen hoc :* Ascende, putee, quem foderunt principes, et aperuerunt duces populorum in datore legum, et in baculo ejus et de solitudine in Matthana, et de Mathana ad torrentem Dei, et de torrente Dei ad excelsa, et de excelsis ad vallem quæ est in regione Moab in vertice Phasga, qui prospicit contra desertum. *Hæc loca in finibus Amerrhæorum quidam interpretantes, putant non mansiones esse, sed transitus.* etc. Prudente studiosumque lectorem rogatum velim, ut sciat Hieronymum hoc loco vertere quædam nomina Hebraica juxta proprias significationes, licet in sacro textu ea posuerit ut leguntur in Hebræo. MART.

[3] Codex Urbinas plus, atque aliter habet : *Profectique solitudine in Matthana : de Matthana in Nahaliel*. etc., forme rectius Confer. si libet epist. 78, de Mansionibus, *ad Fabiol.*, mans. 39, ubi totum hoc carmen aliis sæpe verbis recitat S. Pater.

[4] Vocem *aquas* Urbinas ms. ignorat ; habet tamen Hebræum archetypum, aliique libri.

[5] Equidem et in Hebræo additur הראשון *primum*.

[6] Bene monet scholiastes, quod Seon rex Amorrhæorum expugnavit regem Moab priorem ; significat enim Scriptura hujus loci expugnatum fuisse a Seone regem Moabitarum primum, vel eum qui regnaverat ante Balac. MART.

[7] Olim pro עד *ad*, quod scribitur in Hebræo hodierno, legebant hic על, *al*, ut liquet e textu Samaritano, ac ex præsenti canonis adnotatione marginali. MART.

— Legerit scholiastes, quemadmodum Samaritanus interpres, על pro עד, quod et Martian. putat

terræ filiorum Ammon [1] (h. Misit ergo nuntios ad Balaam filium Behor, *qui habitabat* in Phetho *super* flumen *terræ filiorum populi* sui), ut vocarent eum, et dicerent : Ecce egressus est populus ex Ægypto, qui operuit superficiem terræ, sedens contra me. Veni igitur, et maledic populo huic, quia fortior me est : si quo modo possim percutere eum, et ejicere de terra mea (h. non habet, mea) : novi enim quod benedictus sit, cui benedixeris, et maledictus, in quem maledicta congesseris. Perrexeruntque seniores Moab, et majores natu Madian, habentes divinationis pretium in manibus. Cumque venissent ad Balaam, et narrassent ei omnia verba Balac, ille respondit : Manete hic nocte, et respondebo quidquid mihi dixerit Dominus. Manentibus autem illis apud Balaam, venit Deus, et ait ad eum : Quid sibi volunt homines isti apud te ? (h. qui sunt omnes isti qui sunt apud te ?) Respondit : Balac, filius Sepphor, rex Moabitarum, misit ad me, dicens : Ecce populus qui egressus est de Ægypto, operuit superficiem terræ veni et maledic, ei si quo modo possim pugnans abigere eum. Dixitque Deus ad Balaam : Noli ire cum eis, neque maledicas populo, quia benedictus est. Qui mane consurgens dixit ad principes : Ite in terram vestram, quia prohibuit me Dominus venire vobiscum. Reversi principes dixerunt ad Balac : Noluit Balaam venire nobiscum. Rursum ille multo plures et nobiliores quam ante miserat, misit. Qui cum venissent ad Balaam, dixerunt : Sic dicit (h. Hæc dicit) Balac filius Sepphor : Ne cuncteris venire ad me ; Paratus sum honorare te, et quidquid volueris dabo (h. faciam. *Vulg add.* tibi) : veni, et maledic populo isti. Respondit Balaam : Si dederit mihi Balac plenam domum suam argenti et auri, non potero immutare verbum Domini Dei mei, ut vel plus, vel minus loquar. Obsecro, ut hic maneatis etiam hac nocte, et scire queam quid mihi rursum respondeat Dominus. Venit ergo Deus ad Bataam nocte, et ait ei : Si vocare te venerunt homines isti, surge, et vade cum eis : ita duntaxat, ut quod tibi præcepero, facias. Surrexit Balaam mane, et strata asina sua, profectus est cum eis. Et iratus est Deus (h. Et iratus est Deus eo quod pergeret). Stetitque angelus Domini in via contra Balaam, qui sedebat asinæ, et duos pueros habebat secum. Cernens asina angelum (h.) Domini stantem in via, evaginato gladio, avertit se de itinere, et ibat per agrum. Quam cum verberaret Balaam, et vellet ad semitam reducere, stetit angelus (h.) Domini in angustiis duarum maceriarum, quibus vineæ cingebantur. Quem videns asina, junxit se parieti, et attrivit sedentis pedem. At ille iterum verberabat eam, et nihilominus angelus (h.) Domini ad locum angustum transiens, ubi nec ad dexteram nec ad sinistram poterat deviare, obvius stetit. Cumque vidisset asina stantem angelum (h.) Domini, cecidit sub pedibus sedentis, qui iratus, vehementius cædebat fuste (h. baculo) latera ejus. (C. LXIV.) Aperuitque Dominus os asinæ, et locuta est : Quid feci tibi ? cur percutis me ecce jam tertio ? Respondit Balaam : Quia commeruisti, et illusisti mihi (h. Quia illusisti mihi) : utinam haberem gladium, ut te percuterem (h. Si haberem gladium in manu mea, utique interficerem te). Dixit asina : Nonne animal tuum sum, cui semper sedere consuevisti usque in præsentem diem ? dic quid simile unquam fecerim tibi. At ille ait : Nunquam. Protinus aperuit Dominus oculos Balaam, et vidit angelum (h.) Domini stantem in via, evaginato gladio, adoravitque eum pronus in terram (h. non habet, in terram). Cui angelus (h.) Domini : Cur, inquit, tertio verberas asinam tuam ? Ego veni ut adversarer tibi, quia perversa est via tua, mihique contraria, et nisi asina declinasset de via, dans locum resistenti, te occidissem, et illa viveret. Dixit Balaam : Peccavi, nesciens quod tu stares contra me, et nunc si displicet tibi ut vadam, revertar. Ait angelus (h.) Domini : Vade cum istis, et cave ne aliud quam præcepero tibi loquaris. Ivit igitur cum principibus. Quod cum audisset Balac, egressus est in occursum ejus, in oppido Moabitarum, quod situm est in extremis finibus Arnon. Dixitque ad Balaam : Misi nuntios ut vocarem te : cur non statim venisti ad me ? an quia mercedem adventui tuo reddere nequeo ? Cui ille respondit : Ecce adsum : nunquid potero loqui aliud, nisi quod Deus posuerit in ore meo ? Perrexerunt ergo simul, et venerunt in urbem quæ in extremis (Husoth, quæ vertitur in Latinum, extrema) regni ejus finibus erat [2] (h. non habet, quæ in extremis finibus regni ejus erat. Sic habet : Et venerunt in urbem). Cumque occidisset Balac boves et oves, misit ad Balaam et principes qui cum eo erant munera. Mane autem facto, duxit eum ad excelsa Baal, et intuitus est extremam partem populi.

[1] Omnium optime interpretatur Hebræus scholiastes, *In Phetor super flumen terræ filiorum populi sui, filiorum Ammon*. Nam fluvius, qui terram Ammonitarum perlueret, penitus ignoratur. S. Hieronymus acceperit vocem פתורה, juxta etymologiam, quia *Ariolus* significatur, pro loci nomine, id est, *Phator*, Græce φαθουρά : legeritque præterea עמון, *Ammon*, pro עמו, *Ammo*, quod est *populi sui*.

[2] Samaritæ leguntחיזות, *hhizoth*, id est, *visionum*, ut habetur in Latina versione textus Hebræo-Samaritani. MART.

— Pro verbis *quæ in extremis regni finibus erat*, unum est, in Hebræoהצות *Chuzoth*, quod nisi velis pro nomine proprio accipere : recte interpretari licet, *platearum* : ut sensus sit venisse illos in urbem *platearum*, id est, *frequentissimam*. Concinunt et LXX qui ἐπαυλέων interpretati sunt, quod est, *tabernaculorum* aut *diversoriorum*, atque his similium. Noster cum Onkeloso legerit מחוזוהי, *in finibus imperii sui*. Sunt autem et qui sentiant, mendose haberi in Hebræo חצות pro הרצה, quam urbem Arcopolim putant : quibus ego nunquam assentiar.

[*Cap.* XXIII.] Dixitque Balaam ad Balac : Ædifica mihi hic septem aras,et para totidem vitulos,ejusdemque numeri arietes. Cunque fecisset juxta sermonem Balaam, imposuerunt simul vitulum et arietem super aram. Dixitque Balaam ad Balac : Sta paulisper [h. non habet paulisper] juxta holocaustum tuum,donec vadam,si forte occurrat mihi Dominus, et quodcunque imperaverit, loquar tibi. Cumque abiisset velociter, occurrit ei Deus. Locutusque est ad eum Balaam : Septem, inquit aras erexi,et imposui vitulum et arietem desuper. Dominus autem posuit verbum in ore ejus, et ait: Revertere ad Balac, et hæc loqueris. Reversus invenit stantem Balac juxta holocaustum suum, et omnes principes Moabitarum : assumptaque parabola sua, dixit : De Aram adduxit me Balac rex Moabitarum, de montibus Orientis : Veni, inquit, et maledic Jacob : propera, et detestare Israel. Quomodo maledicam,cui non maledixit Deus ? Qua ratione detester quem Dominus non detestatur ? De summis silicibus videbo [h. video, et considero] cum, et de collibus considerabo illum. Populus solus habitabit, et inter gentes non reputabitur. Quis dinumerare possit pulverem Jacob, et nosse numerum stirpis Israel? Moriatur anima mea morte justorum, et fiant novissima mea horum similia. Dixitque Balac ad Balaam : Quid est hoc quod agis? ut malediceres inimicis meis vocavi te [h.tuli te] : et tu e contrario benedicis eis. Cui ille respondit : Num aliud possum loqui, nisi quod jusserit Dominus ? Dixit ergo Balac : Veni mecum in alterum locum unde partem Israelis videas,et totum videre non possis : inde maledicito ei. Cumque duxisset eum in locum sublimem, super verticem montis [h. non habet, montis] Phasga, ædificavit Balaam septem aras, et impositis desuper vitulis atque arietibus [*Vulg.* vitulo et ariete], dixit ad Balac : Sta hic juxta holocaustum tuum,donec ego pergam obvius.Cui cum Dominus occurrisset, posuissetque verbum in ore ejus, ait : Revertere ad Balac, et hæc loqueris [*Vulg. add.* ei]. Reversus invenit eum stantem juxta holocaustum suum, et principes Moabitarum cum eo.Ad quem Balac : Quid,inquit, locutus est Dominus ? Et ille assumpta parabola sua, ait : Sta,Balac, et ausculta ; audi,fili Sepphor [h. Sta, Balac, et audi, ausculta, fili Sepphor, eloquia mea] : Non est Deus quasi homo, ut mentiatur : nec ut filius hominis, ut mutetur. Dixit ergo, et non faciet ? locutus est, et non implebit ? Ad benedicendum adductus sum [1], benedictionem prohibere non valeo [h. Ecce benedictiones accepi, a quibus prohiberi non valeo]. Non est idolum in Jacob, nec videtur simulacrum in Israel. Dominus Deus ejus cum eo est, et clangor victoriæ regis in illo. Deus eduxit eum de Ægypto, cujus fortitudo similis est Rhinocerotis. Non est augurium in Jacob, nec divinatio in Israel. Temporibus suis dicetur Jacob et Israeli quid operatus sit Deus [h. quid operatur Deus]. Ecce populus ut lucæna consurget, et quasi leo erigetur : non accubabit,donec devoret prædam, et occisorum sanguinem bibat. Dixitque Balac ad Balaam : Nec maledicas ei [*Vulg. tac.* ei], nec benedicas. Et ille ait : Nonne dixi tibi, quod quidquid mihi Dominus [*Vulg.* Deus] imperaret, hoc facerem ? Et ait Balac ad eum : Veni et ducam te ad alium locum, si forte placeat Deo ut inde maledicas ei. Cumque duxisset eum super verticem montis Phohor, qui respicit solitudinem, dixit ei Balaam : Ædifica mihi hic septem aras, et para totidem vitulos, ejusdemque numeri arietes. Fecit Balac ut Balaam dixerat : imposuitque vitulos et arietes per singulas aras.

[*Cap.* XXIV.] Cumque vidisset Balaam quod placeret Domino, ut benediceret Israeli, nequaquam abiit ut ante perrexerat, ut augurium quæreret : sed dirigens contra desertum vultum suum, et elevans oculos vidit Israel in tentoriis commorantem per tribus suas, et irruente in se Spiritu Dei, assumpta parabola, ait : Dixit Balaam filius Beor ; dixit homo,cujus obturatus est oculus ; dixit auditor sermonum Dei,qui visionem Omnipotentis intuitus est, qui cadit, et sic aperiuntur oculi ejus. Quam pulchra tabernacula tua, Jacob, et tentoria tua, Israel ! ut valles nemorosæ, ut horti juxta fluvios irrigui, ut tabernacula quæ fixit Dominus, quasi cedri propter aquas. Fluet aqua de situla ejus et semen illius erit in aquas multas. Tolletur propter Agag, rex ejus, et auferetur regnum illius. Deus eduxit eum de Ægypto, cujus fortitudo similis est rhinocerotis.Devorabunt gentes hostes illius,ossaque eorum confringent, et perforabunt sagittis. Accubans dormivit ut leo, et quasi leæna, quam suscitare nullus audebit. [h. Quis suscitabit eum?] Qui benedixerit tibi, erit et ipse benedictus : qui maledixerit tibi [*Vulg. tac.* tibi], in maledictionem reputabitur. Iratusque Balac contra Balaam, complosis manibus, ait : Ad maledicendum inimicis meis vocavi te,quibus e contrario tertio benedixisti: revertere [h. fuge] ad locum tuum. Decreveram quidem magnifice honorare te, sed Dominus privavit te honore disposito. Respondit Balaam ad Balac : Nonne nuntiis tuis, quos misisti ad me, dixi : Si dederit mihi Balac plenam domum suam argenti et auri, non potero præterire sermonem

[1] Variant hoc loco textus Hebræus ac Samaritanus : legit Hebræus הנה ברך לקחתי וברך, *hinne barech lacahhthi uberech*, hoc est, *Ecce benedicere accepi, et benedixit*. Samaritanus autem ita habet, דרבא יתהקר דרבל זה, *hen lebarech lacahti* ; *abacha*, quod Latine vertunt : *Ecce ad benedicendum assumptus sum, benedicam*. MART.

— Urbinas ms. *inductus sum ;* quæ tantula lectionis diversitas, multi facienda est hic loci,ubi originales inter se textus discrepant, nec satis intelligitur, quo sensu nunc se dicat Balaam venisse ad benedicendum, cum ad maledicendum venisset.

Domini Dei mei [h. non habet Dei mei],ut vel boni quid vel mali proferam ex corde meo : sed quidquid Dominus dixerit,hoc loquar ? Verumtamen pergens ad populum meum, dabo consilium, quid populus tuus huic populo faciat extremo tempore. Sumpta igitur parabola, rursum ait : Dixit Balaam filius Beor, dixit homo, cujus obturatus est oculus; dixit auditor sermonum Dei, qui novit doctrinam Altissimi et visiones Omnipotentis videt,qui cadens apertos habet oculos.Videbo eum, sed non modo : intuebor illum, sed non prope [h. Video eum, sed non modo ; considero illum, sed non prope].Orietur stella ex Jacob, et consurget virga ex Israel, et percutiet duces Moab, vastabitque omnes filios Seth. Et erit Idumæa possessio ejus : hæreditas Seir cedet inimicis suis : Israel vero fortiter aget. De Jacob erit qui dominetur, et perdat reliquias civitatis. Cumque vidisset Amalec, assumens parabolam ait : Principium gentium Amalec, cujus extrema perdentur. Vidit quoque Cinæum : et assumpta parabola ait : Robustum est quidem habitaculum tuum ; sed si in petra posueris nidum tuum,et fueris electus de stirpe Cinæi [Librariorum errore vitium inolevit, ut pro Cinæo hic Cain scribatur], quandiu poteris permanere ? Assur enim capiet te. Assumptaque parabola iterum locutus est : Heu, qui victurus est, quando ista faciet Deus ? Venient in trieribus de Italia, superabunt Assyrios, vastabuntque Hebræos, et ad extremum etiam ipsi peribunt. Surrexitque Balaam, et reversus est in locum suum : Balac quoque via,qua venerat, rediit.

[T. XV, B. LVI, C. LXV, *Cap.* XXV.] Morabatur autem eo tempore Israel in Setthim, et fornicatus est populus cum filiabus Moab, quæ vocaverunt eos ad sacrificia sua [h. ad sacrificia deorum suorum].At illi comederunt et adoraverunt deos earum. Initiatusque est Israel Beel-Phebor, et iratus Dominus Israel [h. Adjunctusque est Israel. *Vulg. tac.* Israel], ait ad Mosen : Tolle cunctos principes populi, et suspende eos contra solem in patibulis : ut avertatur furor meus ab Israel. Dixitque Moses ad judices Israel : Occidat unusquisque proximos suos, qui initiati [h. adjuncti] sunt Beel-Phebor. Et ecce unus de filiis Israel intravit coram fratribus suis ad scortum Madianitin, vidente Mose, et omni turba filiorum Israel, qui flebant ante fores tabernaculi [C. LXVI]. Quod cum vidisset Phinees filius Eleazar filii Aaron sacerdotis, surrexit de medio multitudinis, et arrepto pugione,ingressus est post virum Israeliten in lupanar, et perfodit ambos simul, virum scilicet et mulierem, in locis genitalibus. Cessavitque plaga a filiis Israel, et occisi sunt viginti quatuor millia hominum. Dixitque Dominus ad Mosen : Phinees filius Eleazar filii Aaron sacerdotis avertit iram meam a filiis Israel, quia zelo meo commotus est contra eos, ut non ipse delerem filios Israel in zelo meo. Idcirco loquere ad eum [h. non habet, ad eum] : Ecce do ei pacem fœderis mei, et erit tam ipsi quam semini illius pactum sacerdotii sempiternum,quia zelatus est pro Deo suo, et expiavit scelus filiorum Israel. Erat autem nomen viri Israelitæ, qui occisus est cum Madianitide, Zambri filius Selu, dux de cognatione et tribu Simeonis. Porro mulier Madianitis, quæ pariter interfecta est, vocabatur Chozbi, filia Sur, principis nobilissimi Madianitarum [B. LVII]. Locutusque est Dominus ad Mosen, dicens: Hostes vos sentiant Madianitæ, et percutite eos : quia et ipsi hostiliter egerunt contra vos, et decepere insidiis per idolum Phebor, et Chozbi filiam ducis Madian sororem suam, quæ percussa est in die plagæ pro sacrilegio Phebor.

(B. LVIII, C. LXVII, *Cap.* XXVI.) Postquam noxiorum sanguis effusus est, dixit Dominus ad Mosen, et Eleazarum filium Aaronis sacerdotem : Numerate omnem summam filiorum Israel a viginti annis et supra, per domos [h. per domos patrum suorum], et cognationes suas, cunctos qui possunt ad bella procedere. Locuti sunt itaque Moses et Eleazar [h. Numeraverunt itaque Moses et Eleazar] sacerdos in campestribus Moab super Jordanem contra Jericho, ad eos qui erant a viginti annis et supra, sicut Dominus imperarat, quorum iste est numerus : Ruben primogenitus Israel. Hujus filius, Enoc, a quo familia Enochitarum : et Phallu, a quo familia Phallnitarum, et Esron, a quo familia Esronitarum, et Charmi, a quo familia Charmitarum. Hæ sunt familiæ de stirpe Ruben ; quarum numerus inventus est, quadraginta tria millia et septingenti triginta. Filius Phallu, Eliab. Hujus filii,Namuel et Dathan,et Abiram.Isti sunt Dathan et Abiram principes populi,qui surrexerunt contra Mosen et Aaron in seditione Core, quando contra Dominum rebellarunt, et aperiens terra os suum devoravit Core [g. deglutivit eos et Core], morientibus plurimis, quando combussit ignis ducentos quinquaginta viros,factum est grande miraculum, ut, Core pereunte, filii illius non perirent [h. filii quoque Core non perierunt].Fifii Simeon per cognationes suas.Namuel,ab hoc familia Namuelitarum : Jamin, ab hoc familia Jaminitarum : Jachin, ab hoc familia Jachinitarum ; Zare, ab hoc familia Zareitarum ; Saul, ab hoc familia Saulitarum. Hæ sunt familiæ de stirpe Simeon, quarum omnis numerus fuit, viginti duo millia ducenti. Filii Gad per cognationes suas : Sephon, ab hoc familia Sephonitarum ; Aggi, ab hoc familia Aggitarum ; Suni, ab hoc familia Sunitarum ; Ozni, ab hoc familia Oznitarum ; Heri,ab hoc familia Heritarum ; Arod, ab hoc familia Aroditarum ; Areli, ab hoc familia Arelitarum. Istæ sunt familiæ,Gad,quarum omnis numerus fuit,quadraginta millia quingenti. Filii Juda, Her et Onan, qui ambo mortui sunt in terra Chanaan. Fueruntque filii Juda, per cognationes suas : Sela, a quo familia Selanitarum : Phares, a quo familia Pharesitarum ; Zare, a quo familia Zareitarum. Porro filii Phares : Esron, a

quo familia Esronitarum ; et Amul, a quo familia Amulitarum. Istæ sunt familiæ Judæ, quarum omnis numerus fuit, septuaginta sex millia quingenti. Filii Issachar, per cognationes suas : Thola, a quo familia Tholaitarum; Phua, a quo famila Phuaitarum; Jasub, a quo familia Jasubitarum; Semron, a quo familia Semronitarum. Hæ sunt cognationes, Issachar, quarum numerus fuit sexaginta quatuor millia trecenti. Filii Zabulon per cognationes suas : Sared, a quo familia Sareditarum ; Elon, a quo familia Elonitarum : Jalel, a quo familia Jalelitarum. Hæ sunt cognationes Zabulon, quarum numerus fuit sexaginta millia quingenti. Filii Joseph per cognationes suas. Manasse et Ephraim. De Manasse ortus est Machir, a quo familia Machiritarum. Machir genuit Galaad a quo familia Galaaditarum. Galaad habuit filios : Hiezer, a quo familia Hiezeritarum ; et Helec, a quo familia Helecitarum, et Asriel, a quo familia Asrielitarum ; et Sechem, a quo familia Sechemitarum ; et Semida, a quo familia Semidaitarum ; et Epher, a quo familia Epheritarum. Fuit autem Epher pater Salphaad, qui filios non habebat, sed tantum filias, quarum ista sunt nomina, Maala, et Noa, et Egla, et Melcha, et Thersa. Hæ sunt familiæ Manasse, et numerus earum quinquagenta duo millia septingenti. Filii autem Ephraim per cognationes suas fuerunt hi : Suthala, a quo familia Suthalaitarum ; Becher, a quo familia Becheritarum ; Thahan, a quo familia Thahanitarum. Porro filius Suthala fuit Heran, a quo familia Heranitarum. Hæ sunt cognationes filiorum Ephraim, quorum numerus fuit triginta duo millia quingenti. Isti sunt filii Joseph per familias suas. Filii Benjamin in cognationibus suis : Bale, a quo familia Baleitarum ; Asbel, a quo familia Asbelitarum : Ahiram, a quo familia Ahiramitarum ; Sephupham, a quo familia Sephuphamitarum [1] ; Hupham, a quo familia Huphamitarum. Filii Bale, Ard, et Naaman. De Ard familia Arditarum : Naaman de familia Naamitarum. Hi sunt filii Benjamin per cognationes suas, quorum numerus quadraginta quinque millia sexcenti. Filii Dan per cognationes suas. Suham, a quo familia Suhamitarum. Hæ cognationes Dan per familias suas. Omnes fuere Suhamitæ, quorum numerus erat sexaginta quatuor millia quadringenti. Filii Azer per cognationes suas : Jemma, a quo familia Jemnaitarum ; Jesui, a quo familia Jesuitarum ; Bria, a quo familia Briaitarum. Filii Bria, Heber, a quo familia Heberitarum, et Melchiel, a quo familia Melchielitarum. Nomen autem filiæ Aser fuit Sarah. Hæ cognationes filiorum Aser, et numerus eorum quinquagenta tria millia quadringenti. Filii Nephthali per cognationes suas : Jasel, a quo familia Jaselitarum: Guni, a quo familia Gunitarum; Jezer, a quo familia Jezeritarum : Sellem, a quo familia Sellemitarum. Hæ sunt cognationes filiorum Nepthali per familias suas : quorum numerus quadraginta quinque millia quadringenti. Istaest summa filiorum Israel, qui recensiti sunt, sexcenta millia et mille septingenti triginta. Locutusque est Dominus ad Mosen, dicens : Istis dividetur terra juxta numerum vocabulorum in possessiones suas. Pluribus majorem partem dabis, et paucioribus minorem : singulis, sicut nunc recensiti sunt, traditur possessio : ita duntaxat ut sors terram tribubus dividat et familiis. Quidquid sorte contigerit, hoc vel plures accipient, vel pauciores. [B. LIX, C. LXIX.] Hic quoque est numerus filiorum (h. non habet filiorum) Levi per familias suas : Gerson, a quo familia Gersonitarum : Caath, a quo familia Caathitarum ; Merari, a quo familia Meraritarum. Hæ sunt familiæ Levi : familia Lobui, familia Hebroni, familia Maholi, familia Musi, familia Cori. At vero Caath genuit Amram, qui habuit uxorem Jochebed filiam Levi, quæ nata est ei in Ægypto. Hæc genuit Amram viro suo filios Aaron et Mosen, et Mariam sororem eorum. De Aaron nati sunt Nadab et Abiu, et Eleazar et Ithamar[2] · quorum Nadab et Abiu mortui sunt, cum obtulissent ignem alienum coram Domino. Fueruntque *omnes* (h. non habet) qui numerati sunt, viginti tria millia generis masculini, ab uno mense et supra : quia non sunt recensiti inter filios Israel, nec eis cum cæteris est data possessio. Hic est numerus filiorum Israel, qui descripti sunt a Mose et Eleazaro sacerdote, in campestribus Moab supra Jordanem contra Jericho. Inter quos nullus fuit eorum qui ante numerati sunt a Mose et Aaron in deserto Sinai. Prædixerat enim Dominus, quod omnes morerentur in solitudine. Nullusque remansit ex eis, nisi Chaleb filius Jephone, et Josue filius Nun.

(C. LXX, *Cap.* XXVII.) Accesserunt autem filiæ Salphaad, filii Epher, filii Galaad, filii Machir, filii Manasse, qui fuit filius Joseph : quarum sunt nomina, Maala, et Noa, et Egla, et Melca, et Thersa. Steterunt que coram Mose et Eleazaro sacerdote, et cunctis principibus populi ad ostium tabernaculi fœderis, atque dixerunt : Pater noster mortuus est in deserto, nec fuit in seditione, quæ concitata est contra Dominum sub Core, sed in peccato suo mortuus est : hic non habuit mares filios. Cur tollitur nomen illius de familia sua, quia non habuit filium? Date nobis possessionem inter cognatos (h. fratres) patris nostri. Retulitque Moses causam earum ad judicium Domini (h. Retulitque causam earum coram Domino). Qui dixit ad eum : Justam rem postulant filiæ Salphaad; da deis possessionem inter

[1] Excidit hic loci in Hebræo unum פ *phe*, unde legimus *Suphamitarum*, pro *Sephuphamitarum* juxta Canonem Heb. veritatis. MART.

— Cum vulgatis libris Urbinas ms. *Supham*, et *Suphamitarum*, Hebr. *Sephupham* quidem habet, non autem *Sephuphamitarum*, sed tantum *Suphamitarum* : unde alterum *phe* ex Hebræo archetypo excidisse Martianæms pronuntiat.

[2] De Ithamar. EDIT.

cognatos (h. fratres) patris sui, et ei in hæreditatem succedant. (C. LXXI.) Ad filios autem Israel loqueris hæc (h. non habet, hæc) : Homo cum mortuus fuerit absque filio, ad filiam ejus transibit hæreditas. Si filiam non habuerit, habebit successores fratres suos. Quod si et fratres non fuerint, dabitis hæreditatem fratribus patris ejus. Sin autem nec patruos habuerit, dabitur hæreditas his qui ei proximi sunt eritque hoc filiis Israel sanctum lege perpetua, sicut præcepit Dominus Mosi (h. Eritque hoc filiis Israel legitimum judicii, sicut præcepit Dominus Mosi). (C. LXXII.) Dixit quoque Dominus ad Mosen : Ascende in montem istum Abarim, et contemplare inde terram quam daturus sum filiis Israel. Cumque videris eam, ibis et tu ad (h. colligeris) populum tuum, sicut ivit (h. collectus est) frater tuus Aaron : quia offendistis me in deserto. Sin in contradictione multitudinis, nec sanctificare me voluistis coram eis super aquas. (B. LX.) Hæ sunt aquæ Contradictionis in Cades in deserto Sin. Cui respondit Moses (h. Et locutus est Moses coram domino, dicens) ; Provideat Dominus Deus spiritum omnis carnis, hominem, qui sit super multitudinem hanc ; et possit exire, et intrare ante eos, et educere eos, vel introducere, ne sit populus Domini sicut oves absque pastore. (C. LXXIII.) Dixit Dominus ad eum : Tolle Josue filium Nun, virum in quo est Spiritus, et pone manum tuam super eum. Qui stabit coram Eleazaro sacerdote et omni multitudine ; et dabis ei præcepta cunctis videntibus et partem gloriæ tuæ, ut audiat eum omnis synagoga filiorum Israel. Pro hoc, si quid agendum erit, Eleazar sacerdos consulet Dominum (h. Coram Eleazaro sacerdote stabit, ut consulat eum in judicio doctrinæ coram Domino). Ad verbum ejus egredietur, et ingredietur ipse, et omnes filii Israel cum eo, et cætera multitudo. Fecit Moses ut præceperat Dominus. Cumque tulisset Josue, statuit eum coram Eleazaro sacerdote et omni frequentia populi. Et impositis capiti ejus manibus, cuncta replicavit, quæ mandaverat Dominus.

(T. XVI, B. LXI, C. LXXIV, *Cap* XXVIII) Dixit quoque Dominus ad Mosen : Præcipe filiis Israel, et dices ad eos : Oblationem meam et panes (h. Oblationem panis mei), et incensum odoris suavissimi offerte per tempora sua. Hæc sunt sacrificia quæ offerre debetis : Agnos anniculos immaculatos duos quotidie in holocaustum sempiternum ; unum offeretis mane, et alterum ad vesperam ; decimam partem ephi similæ, quæ conspersa sit oleo purissimo, et habeat quartam partem hin. Holocaustum juge est quod obtulistis in monte Sinai in odorem suavissimum incensi Domini. Et libabitis vini quartam partem hin per agnos singulos in sanctuario Domini. Alterumque agnum similiter offeretis ad vesperam, juxta omnem ritum sacrificii matutini et libamentorum ejus, oblationem suavissimi odoris Domino. (C. LXXV.) Die autem stabatti offeretis duos agnos anniculos immaculatos, et duas decimas similæ oleo conspersæ in sacrificio, et liba quæ rite funduntur per singula sabbata in holocaustum sempiternum. (C. LXXVI.) In Kalendis autem (id est, in mensium exordiis) offeretis holocaustum Domino, vitulos de armento duos, arietem unum, agnos anniculos septem immaculatos, et tres decimas similæ oleo conspersæ in sacrificio per singulos vitulos : et duas decimas similæ oleo conspersæ per singulos arietes : et decimam decimæ [1] similæ ex oleo in sacrificio per agnos singulos (h. et singulas decimas similæ oleo conspersæ in sacrificio per agnos). Holocaustum suavissimi odoris atque incensi est Domino. Libamenta autem vini, quæ per singulas fundenda sunt victimas, ista erunt : media pars hin per singulos vitulos, tertia per arietem, quarta per agnum. Hoc erit holocaustum per omnes menses, qui sibi anno vertente succedunt. Hircus quoque offeretur Domino pro peccatis in holocaustum sempiternum cum libamentis suis. (B. LXII, C. LXXVII.) Mense autem primo, quarta decima die mensis, Phase Domini erit (h. non habet, erit), et quinta decima die solemnitas : septem diebus vescentur azymis. Quarum dies prima venerabilis et sancta erit : omne opus servile non facietis in ea (h. non habet, in ea). Offeretisque incensum haulocaustum Domino, vitulos de armento duos, arietem unum, agnos anniculos immaculatos septem : et sacrificia singulorum ex simila, quæ conspersa si oleo, tres decimas per singulos vitulos, et duas decimas per arietem, et (h. similiter hic) decimam decimæ per agnos singulos : id est, per septem agnos. Et hircum pro peccato unum, ut expietur pro vobis, præter holocaustum matutinum quod semper offeretis. Ita facietis per singulos dies septem dierum in fomitem ignis, et in odorem suavissimum Domino, qui surget de holocausto, et de libationibus singulorum. Dies quoque septimus celeberrimus et sanctus erit vobis : omne opus servile non facietis in eo (h. non habet, in eo). (B. LXXIII, C. LXXVIII.) Dies etiam primitivorum, quando offeretis novas fruges Domino, expletis hebdomadibus, venerabilis et sancta erit : omne opus servile non facietis in ea (h. non habet in ea). Offeretisque holocaustum in odorem suavissimum Domino, vitulos de armento duos, arietum unum, et agnos anniculos immaculatos septem : atque in sacrificiis eorum simila oleo conspersæ tres decimas per singulos vitulos, per arietes duas, per agnos (h. Hic ut supra) decimam decimæ, qui simul sunt agni septem (hircum quoque unum (*Vulg. tac.* unum). Qui mactatur (h. qui mactatur, non habet) pro expiatione : præter holocaustum sempiternum et liba ejus. Immaculata offeretis omnia cum libationibus suis.

(B. LXIV, C. LXXIX, *Cap.* XXIX.) mensis etiam

[1] Docet scholion legendum esse hoc loco ut supra ad versum 13, *Et singulas decimas*, etc. MART.

septimi prima dies venerabilis et sancta erit vobis. Omne opus servile non facietis in ea, quia (h. non habet, in ea quia) dies clangoris est (h. dies clangoris erit vobis) et tubarum. Offeretisque holocaustum in odorem suavissimum Domino vitulum de armento unum, arietem unum, agnos anniculos immaculatos septem, et in sacrificiis eorum, similæ oleo conspersæ tres decimas per singulos vitulos, duas decimas per arietem, unam decimam per agnum, qui simul sunt agni septem : et hircum pro peccato, qui offertur in expiationem populi, præter holocaustum kalendarum cum sacrificiis suis, et holocaustum sempiternum cum libationibus solitis. Eisdem cæremoniis offeretis in odorem suavissimum incensum Domino (C. LXXX.) Decima quoque dies mensis hujus septimi erit vobis sancta atque venerabilis, et affligetis animas vestras: omne opus servile non facietis in ea (h. non habet in ea). Offeretisque holocaustum Domino in odorem suavissimum, vitulum de armento unum, arietem unum, agnos anniculos immaculatos septem, et in sacrificiis eorum, similæ oleo conspersæ tres decimas per singulos vitulos, duas decimas per arietem, decimam decimæ per agnos singulos (h. singulas decimas per singulos agnos), qui sunt simul septem agni : et hircum pro peccato, absque his quæ offerri pro delicto solent in expiationem, et holocaustum sempiternum, cum sacrificio et libaminibus eorum. Quinta decima vero die mensis septimi, quæ vobis sancta erit atque venerabilis, omne opus servile non facietis in ea (h. non habet in ea), sed celebrabitis solemnitatem Domino septem diebus. (C. LXXXI.) Offeretisque holocaustum in odorem suavissimum Domino, vitulos de armento tredecim, arietes duos, agnos anniculos quatuordecim immaculatos : et in libamentis eorum, similæ oleo conspersæ tres decimas per vitulos singulos, qui sunt simul vituli tredecim : et duas decimas arieti uno, id est simul arietibus duobus, et (h. ut supra) decimam decimæ agnis singulis, qui sunt simul agni quatuordecim : et hircum pro peccato, absque holocausto sempiterno, et sacrificio, et libamine ejus. In die altero offeretis vitulos de armento duodecim, arietes duos, agnos anniculos immaculatos quatuordecim : sacrificiaque et libamina singulorum per vitulos et arietes et agnos rite celebrabitis : et hircum pro peccato, absque holocausto sempiterno, sacrificioque et libamine ejus. De tertio offeretis vitulos undecim, arietes duos, agnos anniculos immaculatos quatuordecim : sacrificiaque et libamina singulorum per vitulos et arietes et agnos rite celebratis : et hircum pro peccato, absque holocausto sempiterno, sacrificioque et libamine ejus. Die quarto offeretis vitulos decem, arietes duos, agnos anniculos immaculatos quatuordecim : sacrificiaque eorum (*Vulg. tac.* eorum), et libamina singulorum per vitulos et agnos rite celebrabitis : et hircum pro peccato absque holocausto sempiterno, sacrificioque ejus et libamine. Die quinto offeretis vitulos novem, arietes duos, agnos anniculos immaculatos quatuordecim : sacrificiaque et libamina singulorum per vitulos et arietes et agnos rite celebrabitis : et hircum pro peccato, absque holocausto sempiterno, sacrificioque ejus et libamine. Die sexto offeretis vitulos octo, arietes duos, agnos anniculos immaculatos quatuordecim : sacrificiaque et libamina singulorum per vitulos et arietes et agnos rite celebrabitis : et hircum pro peccato, absque holocausto sempiterno, sacrificioque ejus et libamine. Die septimo offeretis vitulos septem, arietes duos, agnos anniculos immaculatos quatuordecim : sacrificiaque et libamina singulorum per vitulos et arietes et agnos rite celebrabitis : et hircum pro peccato absque holocausto sempiterno, sacrificioque ejus et libamine. Die octavo, qui est celeberrimus, omne opus servile non facietis, offerentes holocaustum in odorem suavissimum Domino, vitulum unum, arietem unum, agnos anniculos immaculatos septem : sacrificiaque et libamina singulorum per vitulos arietes et agnos rite celebrabitis : et hircum pro peccato absque holocausto sempiterno, sacrificioque ejus et libamine. Hæc offeretis Domino in solemnitatibus vestris : præter vota et oblationes spontaneas in holocausto, in sacrificio, in libamine, et in hostiis pacificis.

(B. LXV, C. LXXXII, *Cap.* XXX.) Narravitque Moses filiis Israel omnia quæ ei Dominus imperarat et locutus est ad principes tribuum filiorum Israel : Iste est sermo quem præcepit Dominus : Si quis virorum votum Domino voverit, aut se constrinxerit juramento : non fecit irritum verbum suum, sed omne quod promisit, implebit. C. LXXXIII.) Mulier si quippiam voverit, et se constrinxerit juramento, quæ est in domo patris sui, et in ætate adhuc puellari : si cognoverit pater votum, quod pollicita est, et juramentum, quo obligavit animam suam, et tacuerit, voti rea erit : quid [1] pollicita est, et juravit, opere complebit. Sin autem statim ut audierit, contradixerit pater, et vota et juramenta ejus irrita erunt, nec obnoxia tenebitur sponsioni, eo quod contradixerit pater (h. Dominus quod propitiabitur ei, eo quod contradixerit pater). Si maritum habuerit, et voverit aliquid, et semel verbum de ore ejus egrediens animam illius obligaverit juramento : quo die audierit vir, et non contradixerit, voti rea erit, reddetque quodcunque promiserat. Sin autem audiens statim contradixerit, et irritas fecerit pollicitationes ejus, verbaque quibus obstrinxerat animam suam : propitius ei erit Dominus. Vidua et repudiata quidquid voverint, reddent. Uxor in domo viri cum se voto con-

[1] Martian ponit *quidquid*, et subdit ad calcem paginæ : « *Quia juravit, opere complebit.* Sic legitur in Canone, et altero veteri ms. cod. S. Germani a Pratis. »

strinxerit et juramento : et audierit vir et tacuerit, nec contradixerit sponsioni, reddet quodcunque promiserat ; sin autem extemplo contradixerit, non tenebitur promissionis rea : quia maritus contradixit, et Dominus ei propitius erit. Si voverit, et juramento se constrinxerit, ut per jejunium, vel cæterarum rerum abstinentiam affligat animam suam : in arbitrio viri erit ut faciat, sive non faciat. Quod si audiens vir tacuerit, et in alteram diem distulerit sententiam : quidquid voverat atque promiserat, reddet : quia statim ut audivit, tacuit. Sin autem contradixerit postquam rescivit, portabit ipse iniquitatem ejus. Istæ sunt leges (h. legitima). quas constituit Dominus Mosi, inter virum et uxorem, inter patrem et filiam, quæ in puellari adhuc ætate est, vel quæ manet in parentis domo (h. in patris domo).

(T. XVII, B. LXVI, C. LXXXIV, *Cap.* XXXI.) Locutusque est Dominus ad Mosen, dicens : Ulciscere prius (h. non habet prius) filios Israel de Madianitis, et sic colligeris ad populum tuum. Statimque Moses : Armate, inquit, ex vobis viros ad pugnam, qui possint ultionem Domini expetere de Madianitis. Mille viri de singulis tribubus eligantur ex Israel qui mittantur ad bellum. Dederuntque [1] millenos de cunctis tribubus, id est, duodecim mille expeditorum ad pugnam, quos misit Moses cum Phinees filio Eleazari sacerdotis, vasa quoque sancta, et tubas (h. tibias) ad clangendum tradidit ei. Cumque pugnassent contra Madianitas atque vicissent [2], omnes mares occiderunt, et reges eorum, Evi, et Recem, et Sur, et Hur, et Rebe, quinque principes gentis (h. quinque reges Madian): Balaam quoque filium Beor interfecerunt gladio. Ceperuntque mulieres eorum, et parvulos, omniaque pecora, et cunctam supellectilem : quidquid habere poterant depopulati sunt : tam urbes quam viculos et castella flamma consumpsit. Et tulerunt prædam [3], et universa quæ ceperant tam ex hominibus quam ex jumentis, et adduxerunt ad Mosen, et Eleazarum sacerdotem, et ad omnem multitudinem filiorum Israel. Reliqua autem utensilia portaverunt ad castra in campestribus Moab juxta Jordanem contra Jericho (Et tulerunt prædam, et universa quæ ceperant tam ex hominibus, quam ex jumentis, et reliqua utensilia, et adduxerunt ad Mosen, et ad Eleazarum sacerdotem, et ad omnem multitudinem filiorum Israel ad castra in campestribus Moab juxta Jordanem contra Jericho). Egressi sunt autem Moses et Eleazar sacerdos, et omnes principes synagogæ, in occursum eorum extra castra. (C. LXXXV.) Iratusque Moses principibus exercitus, tribunis, et centurionibus qui venerant de bello, ait : Cur feminas reservastis ? Nonne istæ sunt, quæ deceperunt filios Israel ad suggestionem Balaam, et prævaricari vos fecerunt in Domino super peccato Phohor, unde et percussus est populus ? Ergo cunctos interficite quidquid est generis masculini, etiam in parvulis, et mulieres, quæ noverunt viros in coitu, jugulate : puellas autem et omnes feminas virgines reservate vobis, et manete extra castra septem diebus. Qui occiderit hominem, vel occisum tetigerit, lustrabitur dei tertio et septimo. (h. Qui vero hominem occiderit, vel occisum tetigerit, maneat extra castra septem diebus lustrabiturque die tertio et septimo). Et de omni præda, sive vestimentum fuerit, sive vas, et aliquid in utensilia præparatum, de caprarum pellibus, et pilis, et ligno expiabitur (h. lustrabitur). Eleazar quoque sacerdos, ad viros exercitus qui pugnaverant, sic locutus est : Hoc est præceptum legis, quod mandavit Dominus Mosi : Aurum, et argentum, et æs, et ferrum, et stannum, et plumbum, et omne quod potest transire per flammas, igne purgabitur (h. igne purgabitur, et aqua expiationis lustrabitur). Quidquid autem ignem non potest sustinere, aqua expiationis sanctificabitur : et lavabitis vestimenta vestra die septimo et purificati postea castra intrabitis. (C. LXXXVI.) Dixitque Dominus ad Mosen : Tollite summam eorum quæ capta sunt, ab homine usque ad pecus, tu et Eleazar sacerdos et principes vulgi : dividesque ex æquo prædam, inter eos qui pugnaverunt et egressi sunt ad bellum, et inter omnem reliquam multitudinem, et separabis (*Vulg.* separabitis) partem Domino ab his qui pugnaverunt et fuerunt in bello, unam animam de quingentis, tam ex hominibus quam ex bobus et asinis, et ovibus, et dabis eam Eleazaro sacerdoti, quia primitiæ Domini sunt. Ex media quoque parte filiorum Israel accipies quinquagesimum caput hominum, et boum, et asinorum, et ovium, cunctorumque animantium, et dabis ea Levitis, qui excubant in custodiis tabernaculi Domini. Feceruntque Moses et Eleazar (h. sacerdos), sicut præceperat Dominus, fuit autem præda, quam exercitus ceperat, ovium sexcenta septuaginta quinque millia, boum septuaginta duo millia, asinorum sexaginta millia mille : animæ hominum sexus feminei, quæ non cognoverant viros, triginta duo millia. Dataque est media pars his qui in prælio fuerant, ovium trecenta triginta septem millia quingentæ : e quibus in partem Domini supputatæ sunt oves sexcentæ septuaginta quinque. Et de bobus triginta sex millibus boves septuaginta et duo : de asinis triginta millibus quingentis, asini sexaginta unus : de aminabus hominum sedecim milibus, cesserunt in partem Domini triginta duæ animæ. Tradiditque Moses numerum primitiarum Domini Eleazaro sacerdoti, sicut fuerat et impe-

[1] Interserit Urbinas ms. pronomen *ei*.

[2] Idem ms. *venissent*, quod vitiosum esse non inficior ; verum ipse ab Hebræo longius abludit Latinæ hujus interpretationis contextus, quod nec ipsi quidem scholiastæ notatum est. Hic ex. Gr. pro verbis *atque vicissent*, Hebræus habet, *sicut præceperat Dominus Mosi*.

[3] Sensus liquidus est in scholio, in textu nonnihil obscurus, etsi oridnem verborum pressius sequatur Latinus interpres. MART.

ratum, ex media parte filiorum Israel, quam separaverat his qui in prælio fuerant. De media vero parte quæ contigerat reliquæ multitudini, id est, de ovibus trecentis triginta et septem millibus quingentis, et de bobus triginta sex millibus, et de asinis triginta millibus quingentis, et de hominibus sedecim millibus, tulit Moses quinquagesimum caput, et dedit Levitis, qui excubant (*Vulg.* excubabant) in tabernaculo Domini, sicut præceperat Dominus. Cumque accessissent principes exercitus ad Mosen, et tribuni, centurionesque, dixerunt: Nos servi tui recensuimus numerum pugnatorum, quos habuimus sub manu nostra, et ne unus quidem defuit. Ob hanc causam offerimus in donariis Domini singuli quod in præda auri potuimus invenire, periscelides et armillas, annulos et dextralia, ac murænulas, ut depreceris pro nobis Dominum. Susceperuntque Moses et Eleasar sacerdos omne aurum in diversis speciebus *pondo* [1] (h. non habet) sedecim millia, septingentos quinquaginta siclos a tribunis et centurionibus. Unusquisque enim quod in præda rapuerat, suum erat. Et susceptum intulerunt in tabernaculum testimonii, in monumentum filiorum Israel coram Domino.

(B. LXVII, C. LXXXVII, *Cap.* XXXII.) Filii autem Ruben et Gad habebant pecora multa, et erat illis in jumentis infinita substantia. Cumque vidissent Jazer et Galaad aptas alendis animalibus terras, venerunt ad Mosen, et ad Eleazarum sacerdotem, et principes multitudinis, atque dixerunt: Ataroth, et Dibon, et Jazer, et Nemra, Esebon, et Eleale, et Saban, et Nebo, et Beon, terra quam percussit Dominus in conspectu filiorum Israel (h. multitudinis), regio uberrima est ad pastum animalium, et nos servi tui habemus jumenta plurima (h. non habet plurima): precamurque si invenimus gratiam coram te, ut des nobis famulis tuis eam in possessionem, nec facias nos transire Jordanem. Quibus respondit Moses: Nunquid fratres vestri ibunt ad pugnam, et vos hic sedebitis? Cur subvertitis mentes filiorum Israel, ne transire audeant in locum, quem eis daturus est Dominus? nonne ita egerunt patres vestri, quando misi de Cades-Barne ad explorandam terram? Cumque venissent usque ad Vallem Botri, lustrata omni regione, subverterunt cor filiorum Israel, ut non intrarent fines (h. terram), quos eis Dominus dedit. Qui iratus juravit, dicens: Si videbunt homines isti, qui ascenderunt ex Ægypto, a viginti annis et supra, terram, quam sub juramento pollicitus sum Abraham, Isaac et Jacob: et (h. quia) noluerunt sequi me, præter Chaleb filium Jephone Cenezæum, et Josue filium Nun: isti impleverunt voluntatem meam. Iratusque Dominus adversum Israel, circumduxit eum per desertum quadraginta annis, donec consumeretur universa generatio, quæ fecerat malum in conspectu ejus. Et ecce, inquit, vos surrexistis pro patribus vestris, incrementa et alumni hominum peccatorum, ut augeretis furorem Domini contra Israel. Quod si nolueritis sequi eum [3], in solitudine populum derelinquet, et vos causa eritis necis omnium. At illi prope accedentes dixerunt: Caulas ovium fabricabimus, et stabula jumentorum, parvulis quoque nostris urbes munitas: nos autem ipsi armati et accincti pergemus ad prælium ante filios Israel, donec introducamus eos ad loca sua. Parvuli nostri et quidquid habere possumus, erunt in urbibus muratis, propter habitatorum insidias. Non revertemur in domos nostras [4] (h. ad parvulos nostros), usque dum possideant filii Israel hæreditatem suam: nec quidquam quæremus trans Jordanem, quia jam habemus nostram possessionem in orientali ejus plaga. Quibus Moses ait: Si facitis quod promittitis, expediti pergite coram (h. si feceritis quod promittitis, expediti ut pergatis coram) Domino ad pugnam, et omnis vir bellator armatus Jordanem transeat, donec subvertat Dominus inimicos suos et subjiciatur ei omnis terra (h. Et postea revertimini): tunc eritis inculpabiles apud Dominum et apud Israel, et obtinebitis regiones, quas vultis, coram Domino: sin autem quod dicitis, non feceritis, nulli dubium est quin peccetis in Dominum: et scitote quoniam peccatum vestrum apprehendet vos. Ædificate ergo urbes parvulis vestris, et caulas et stabula ovibus ac jumentis, et quod polliciti estis, implete. Dixeruntque filii Gad et Ruben ad Mosen: Servi tui sumus, faciemus quod jubet dominus noster (h. Servi tui facient quod jubet Dominus noster). Parvulos nostros, et mulieres, et pecora, ac jumenta relinquemus in urbibus Galaad: nos autem famuli tui omnes expediti pergemus ad bellum, sicut tu, domine, loqueris. Præcepit ergo Moses Eleazaro sacerdoti, et Josue filio Nun, et principibus familiarum per tribus Israel, et dixit ad eos: si transierint filii Gad et filii Ruben vobiscum Jordanem, omnes armati ad bellum coram Domino, et vobis fuerit terra subjecta: date eis Galaad [4] (h. date eis terram Galaad) in possessionem. Sin autem noluerint transire armati [5] vobis-

[1] Nostri mss. aliique penes Martian. *pondere sanctuarii*: verum non hæc tantum verba ab Hebræo absunt; sed et præcedentia proxime, *in diversis speciebus*.

[2] Omnes mss. Bibliorum codices cum Canone Heb. verit. legunt hoc modo, *Qui si nolueritis sequi eum*. Parum autem refert ut *qui*, vel *quod* legatur, quia nullum est damnum in sensibus. MART.

— Ed. nostri, et Martianæi mss. omnes, *qui*.

[3] Legebat, scholiastes in suo exemplari Hebraico אר בתינ *el banenu*, id est, *ad filios*, sive *parvulos nostros*: nisi forte sensum attenderit, non verba. Hodie ubique legimus אל בנינו, *el battenu*, *ad domos nostras*. MART.

[4] Manuscriptus codex Bibliorum, num. 1, in nostra Bibliotheca sancti Germani, legit ut in Hebraico, *dat eis terram* Galaad. Quod fluxit, ni fallor, ab scholio Canonis Heb. veritatis. MART.

[5] Urbinas ms. vocem *armati* prætermittit.

cum in terram Chanaan, inter vos habitandi accipiunt loca. Responderuntque filii Gad, et filii Ruben: Sicut locutus est dominus servis suis, ita faciemus: ipsi armati pergemus coram Domino in terram Chanaan, et possessionem jam suscepisse nos confitemus cis Jordanem [1]. Dedit itaque Moses filiis Gad et Ruben, et dimidiæ tribui Manasse filii Joseph regnum Seon regis Amorrhæi, et regnum Og regis Basan, terram eorum cum urbibus suis per circuitum. Igitur exstruxerunt filii Gad, Dibon, et Ataroth, et Aroer, et Atroth, Sophan, et Jazer, et Jegbaa, et Beth-Nemra, et Beth-Aran, urbes munitas, et caulas pecoribus suis, (h. non habet, suis). Filii vero Ruben ædificaverunt Esebon, et Eleale, et Cariathaim, et Nabo, et Baal-Meon, versis nominibus. Sabama quoque: imponentes vocabula urbibus quas exstruxerant (h. Et Bal-Meon, et Musaboth Sem, et Sibama. Imponentes vocabula urbibus quas exstruxerant). Porro filii Machir, filii Manasse, perrexerunt in Galaad, et vastaverunt eam interfecto Amorrhæo habitatore ejus. Dedit ergo Moses terram Galaad Machir filio Manasse, qui habitavit in ea. Jair autem filius Manasse abiit, et occupavit vicos ejus, quos appellavit Avoth-Jair, *id est. Villas Jair* (h. non habet). Noba quoque perrexit, et apprehendit Canath eum viculis suis: vocavitque eam ex nomine suo poba.

(B. LXVIII, *Cap.* XXXIII.) Hæ sunt mansiones filiorum Israel, qui egressi sunt de Ægypto per turmas suas in manu Mosi et Aaron quas descripsit Moses juxta castrorum loca, quæ Domini jussione mutabant. (T. XVIII, C. LXXXVIII.) Profecti igitur de Ramesses mense primo, quinta decima die mensis primi, altera die Phase, filii Israel in manu excelsa, videntibus cunctis Ægyptiis, et sepelientibus primogenitos, quos percusserat Dominus (nam et in diis eorum exercuerat ultionem), castrametati sunt in Socchoth. Et de Socchoth venerunt in Etham, quæ est in extremis *finibus* (h. non habet) solitudinis. Inde egressi venerunt contra Phi-Ahiroth, quæ respicit Beel-Sephon, et castrametati sunt ante Magdalum. Profectique de Phi-Ahiroth, transierunt per medium mare in solitudinem, et ambulantes tribus diebus per desertum Etham, castrametati sunt in Mara. Profectique de Mara venerunt in Elim, ubi erant duodecim fontes aquarum, et palmæ septuaginta: ibique castrametati sunt. Sed et inde ingressi, fixere tentoria super mare Rubrum. Profectique de mari Rubro, castrametati sunt in deserto Sin. Unde egressi venerunt in Dephaca. Profectique de Dephaca, castrametati sunt in Alus. Egressique de Alus, in Raphadim fixere tentoria (notandum quod in Hebræo non habetur, fixerunt tentoria, sed castrametati sunt), ubi aqua populo defuit ad bibendum. Profectique de Raphidim, castrametati sunt in deserto Sinai. Sed et de solitudine Sinai egressi, venerunt ad sepulcra concupiscentiæ. Profectique de sepulcris concupiscentiæ, castrametati sunt in Aseroth. Et de Aseroth venerunt in Bethma. Profectique de Rethma, castrametati sunt in Remmon-Phares. Unde egressi, venerunt in Lebna. Et de Lebna, castrametati sunt in Ressa. Egressique de Ressa, venerunt in Ceelatha. Unde profecti, castrametati sunt in monte Sepher. Egressi de monte Sepher, venerunt in Arada. Inde proficiscentes, castrametati sunt in Maceloth. Profectique de Maceloth, venerunt in Taath. De Thaath, castrametati sunt in Thare. Unde egressi, fixere tentoria in Methea. Et de Methea, castrametati sunt in Esmona. Profectique de Esmona, venerunt in Moseroth. et de Moseroth, castrametati sunt in Benejacan. Profectique de Benejacan, venerunt in montem Gadgad. Unde profecti, castrametati sunt in Jetabatha. Et de Jetabatha, venerunt in Hebrona. Egressique de Hebrona, castrametati sunt in Asion-Gaber. Inde profecti venerunt in desertum Sin, hæc est Cades. Egressique de Cades, castrametati sunt in monte Hor, in extremis finibus (h. non habet finibus) terræ Edom. Ascenditque Aaron sacerdos in montem Hor, jubente Domino, et mortuus est ibi anno quadragesimo egressionis filiorum Israel ex Ægypto, mense quinto, prima die mensis, cum esset annorum centum viginti trium. Audivitque Chananæus rex Arad, qui habitabat ad meridiem in terra Chanaan, venisse filios Israel, Et profecti de monte Hor, castrametati sunt in Salmona. Unde egressi venerunt in Phinon. Profectique de Phinon, castrametati sunt in Oboth. Et de Oboth, venerunt in Hieabarim, quæ est (h. non habet, quæ est) in finibus Moabitarum. Profectique de Hieabarim [2] (h. de Hiim, hic habet: supra, Hieabarim), fixere tentoria in Dibon-Gad. Unde egressi, castrametati sunt in Helmon-Deblathaim. Egressique de Helmon-Deblathaim, venerunt ad montes Abarim contra Nabo.

[1] Ita ms. Bibliorum codex Regius num. 3563; Corb. alter. num. 10, et unus S. Germani, num. 7. Alii cum editis legunt, *trans Jordanem*, sed incongruo sensu. MART.

— Idem ms., *confitebimur* tum juncto Palatino, atque editis libris, *trans Jordanem;* Hebræus, *citra*.

[2] Eamdem legimus annotationem apud Hieronymum, epistola jam laudata de 42 Mansionibus Israelitarum in deserto. Ibi igitur ista observat Hieronymus, *Et profecti*, inquit, *de Hieabarim, sive ut in secundo loco apud Hebræos habetur*, HIIM, *castrametati sunt in Dibon-Gad*, etc. MART.

— Ms. Urbinas *Jeabarim quæ est*, puta *Hiim*. Sanctus ipse Interpres in epist. 78, ad Fabiol. mans. 39: *Profecti*, inquit, *de Jeabarim, sive*, ut *in secundo loco apud Hebræos habetur*, *Hiim*, etc. Mihi idem utroque in loco nomen עיים in Hebræo scribi persuasum est, quod enim primum absque finali, ם scribitur עיי, in causa est regimen, quod grammatici vocant, subsequentis vocis העברים *Habarim*. Ipsi autem terra videtur esse, quæ *Gai*, aut *Hai* dicitur Jeremiæ XLIX.

(B. LXIX.) Profectique de montibus Abarim, transierunt ad campestria Moab, super Jordanem contra Jericho. Ibique castrametati sunt de Beth- Isimoth usque ad Abelsattim in planioribus locis Moabitarum (h. in planitie Moabitarum), ubi locutus est Dominus ad Mosen : (C. LXXXIX.) Præcipe filiis Israel, et dic ad eos : Quando transieritis Jordanem, intrantes terram Chanaan, disperdite cunctos habitatores regionis illius : confringite titulos, et statuas comminuite, atque omnia excelsa vastate, mundantes terram, et habitantes in ea. Ego enim dedi vobis illam in possessionem, quam dividetis vobis sorte. Pluribus dabitis latiorem, et paucis angustiorem. Singulis ut sors ceciderit, ita tribuetur hæreditas. Per tribus et familias possessio dividetur (h. Per tribus familia*rum vestrarum hæreditatem capietis*.). Sin autem nolueritis interficere habitatores terræ (h. a facie vestra) : qui remanserint, erunt vobis quasi clavi in oculis, et lanceæ in lateribus, et adversabuntur vobis in terra habitationis vestræ, et quiquid illis cogitaveram facere, vobis faciam.

(T. XIX, B. LXX, *Cap.* XXXIV.) Locutusque est Dominus ad Mosen, dicens : Præcipe filiis Israel, et dices ad eos : Cum ingressi fuceritis terram Chanaan, et in possessionem vobis sorte ceciderit, his finibus terminabitur. Pars meridiana incipiet a solitudine Sin, quæ est juxta Edom, et habebit terminos contra orientem mare salsissimum. Qui circumibunt australem plagam per ascensum Scorpionis, ita ut transeant in Sinna, et perveniant a Meridie usque ad Cades-Barne [1] unde egredientur confinia ad villam *nomine* (h. non habet) Adar, et tendent usque ad Esemona. Ibitque per gyrum terminus ab Esemona usque ad torrentem Ægypti, et maris Magni littore finietur. Plaga autem occidentalis a mari Magno incipiet, et ipso fine claudetur. Porro ad septentrionalem plagam a mari Magno termini incipient pervenientes usque ad montem altissimum (h. montium) a quo venient in Emath usque ad terminos Sedada : ibuntque confinia usque ad Zephrona, et villam Enan. Hi erant termini in parte aquilonis. Inde metabuntur fines contra orientalem plagam de villa Enan usque Sephama, et de Sephama descendent termini in Rebla contra fontem Daphim [2] (h. ad orientem) : inde pervenient contra Orientem a mare Chenereth, et tendent usque ad Jordanem, et ad ultimam salsissimo claudentur mari. Hanc habebitis terram per fines suos in circuitu. (C. XC.) Præcepitque Moses filiis Israel, dicens : Hæc est (*Vulg.* erit) terra,, quam possidebitis sorte, et quam jussit Dominus dari nove tribubus, et dimidiæ tribui. Tribus enim filiorum Ruben per familias et et tribus filiorum Gad juxta cognitionum numerum, media quoque tribus Danasse, id est, duæ semis tribus, acceperunt partem suam trans Jordanem contra ad Jericho orientalem plagam. Et ait Dominus a d Mosen : (B. LXXI, C. XCI.) Hæc sunt nomina virorum qui terram vobis divident, Eleazar sacerdos, et Josue filius Nun, et singuli principes de tribubus singulis, quorum ista sunt vocabula : de tribu Juda, Chaleb filius Jephonne. De tribu Simeon, Samuel filius Amiud. De tribu Benjamin, Elidad filius Chiselon. De tribu filiorum Dan, Bocci filius Jogli (h. dux Bocci. Sic ab hinc per singulas tribus). Filiorum Joseph de tribu Manasse, Hanniel filius Ephod. De tribu Ephraim, Camuel filius Sephthan. De tribu Zabulon Elisapham filium Pharnach. De tribu Issachar, dux Phaltiel filius Azan. De tribu Azer, Ahiud filius Salomi. De tribu Nephthali, Phedael filius Ammiud. Hi sunt, quibus præcepit Dominus ut dividerent filiis Israel terram Chanaan.

(C. XCII, *Cap.* XXXV.) Hæc quoque locutus est Dominus ad Mosen (h. Et locutus est Dominus ad Mosen) in campestribus Moab super Jordanem, contra Jericho : Præcipe filiis Israel ut dent Levitis de possessionibus suis urbes ad habitandum, et suburbana earum per circuitum : ut ipsi in oppidis maneant, et suburbana sint pecoribus ac jumentis : quæ a muris civitatum forinsecus, per circuitum, mille passuum spatio tendentur. Contra orientem duo millia erunt cubiti, et contra meridiem similiter duo millia : ad mare quoque, quod respicit Occidentem, eadem mensura erit, et septentrionalis plaga æquali termino finietur. Eruntque urbes in medio, et foris suburbana. (B. LXXIII.) De ipsis autem oppidis, quæ Levitis dabitis, sex erunt in fugitivorum auxilia separata, ut fugiat ad ea qui fuderit sanguinem : et exceptis his, alia quadraginta duo oppida, id est, simul quadraginta octo cum suburbanis suis. Ipsæque urbes, quæ dabuntur de possessionibus filiorum Israel, ab his qui plus habent, plures auferentur : et qui minus, pauciores. Singuli juxta mensuram hæreditatis suæ dabunt oppida Levitis. (T. XX, B. XCIII.) Ait Dominus ad Mosen : Loquere filiis Israel, et dices ad eos : Quando transgressi fueritis Jordanem in terram Chanaan, decernite quæ urbes esse debeant in præsidia fugitivorum qui nolentes sanguinem fude-

[1] Hoc modo legitur ex Hebræo textu hodierno : mss. autem omnes post Septuaginta sic legunt : *et perveniant in Meridiem usque ad Cades-Barne*. MART.

— Palatin. ms. : *In Senna et perveniant in Meridiem usque*, etc. Urbinas, *In Semnam, et perveniant ad meridianam, usque*, etc.

[2] Hebræus non habet vocem *Daphim*, et in veteri ms. codice Latino additum illud verbum reperi. Frustra etiam illud requisivimus in libris Nominum et Locorum Hebraicorum. MART.

— Malim ad Urbinatis codicis fidem expungi nomen *Daphim*, aut *Daphnin*, quod præferunt vulgati libri. Nempe neque in Hebræo est, neque quis fuerit locus iste, definiri potest. Et qui post Targumin de fonte Daphni non procul ab Antiochia dici interpretantur, nemini facile persuadeant.

rint: in quibus cum fuerit profugus, cognatus occisi eum non poterit occidere, donec stet in conspectu multitudinis, et causa illius judicetur (h. ad judicium). De ipsis autem urbibus, quæ ad fugitivorum subsidia separantur, tres erunt trans Jordanem et tres erunt in terra Chanaan, tam filiis Israel quam advenis atque peregrinis, ut confugiat ad eas qui nolens sanguinem fuderit. Si quis ferro (h. Si quis vase ferri) percusserit et mortuus fuerit qui percussus est : reus erit homicidii, et ipse morietur. Si lapidem jecerit, et ictus occubuerit : similiter punietur. (h. Si lapidem incusserit et mor*tuus fuerit qui per*cussus est lapis*que*... magnitudinis... ejus mag... interierit, percus*sor* morte morietur... serit quod tantæ.. nis ut ad æstima... ejus magnitud. erit, percussor h. *mo*rietur). Si ligno percussus interierit : percussoris sanguine vindicabitur. (C. XCIV.) Propinquus occisi homicidam interficiet : statim ut apprehenderit eum interficiet. Si per odium quis hominem impulerit, vel jecerit quippiam in eum per insidias : aut cum esset inimicus, manu percusserit, et ille mortuus fuerit ; percussor, homicidii reus erit. Cognatus occisi statim ut invenerit eum jugulabit. (C. XCV.) Quod si fortuitu, absque odio et inimicitiis, quidquam horum fecerit, et hoc, audiente populo fuerit comprobatum, atque inter percussorem et propinquum sanguinis quæstio ventilata : liberabitur innocens de ultoris manu, et reducetur per sententiam in urbem, ad quam confugerat, manebitque ibi, donec sacerdos magnus, qui oleo sancto unctus est, moriatur. Si interfector extra fines urbium, quæ exsulibus deputatæ sunt, fuerit inventus, et percussus ab eo, qui ultor est sanguinis : absque noxa erit qui eum occiderit. Debuerat enim profugus usque ad mortem pontificis in urbe residere. Postquam autem ille obierit, homicida revertetur in terram suam. Hæc sempiterna erunt, et legitima in cunctis habitationibus (h. habet, in cunctis generationibus et habitationibus) vestris. Homicida sub testibus punietur : ad unius testimonium nullus condemnabitur. Non accipietis pretium ab eo, qui reus est sanguinis, statim et ipse morietur. Exsules et profugi ante mortem pontificis nullo modo in urbes suas reverti potuerunt : (h. quia *morietur. Non* accipietis pre*tium ab exsulibus* et profugis, ut ante mortem *pontificis* in urbes revertantur. Ne) polluatis terram habitationis vestræ, quæ insontium cruore, maculatur nec aliter expiari potest, nisi per ejus sanguinem, qui alterius sanguinem fuderit. Atque ita emundabitur vestra possessio, me commorante vobiscum. Ego enim sum Dominus, qui habito inter filios Israel.

(C. LXXIV. C. XCVI, *Cap.* XXXVI.) Accesserunt autem principes familiarum Galaad filii Macchir, filii Manasse de stirpe filiorum (h. Principes familiarum cognatione filiorum) Joseph : locutique sunt Mosi coram principibus Israel, atque dixerunt : Tibi domino nostro præcepit Dominus, ut terram sorte divideres filiis Israel, et ut filiabus Salphaad fratris nostri dares possessionem debitam patri : quas si alierius tribus homines uxores acceperint, sequetur possessio sua, et translata ad aliam tribum, de nostra hæreditate minuetur. Atque ita fiet, ut cum jubilæus, id est, quinquagesimus annus remissionis advenerit, confundatur sortium distributio, et aliorum possessio ad alios transeat. Respondit Moses filiis Israel, et Domino præcipiente, ait: Recte tribus filiorum Joseph locuta est. Et hæc lex super filiabus Salphaad a Domino promulgata est : Nubant quibus volunt, tantum ut suæ tribus hominibus : ne commisceatur possessio filiorum Israel de tribu in tribum, Omnes enim viri ducent uxores de tribu et cognatione sua: et cunctæ feminæ maritos de eadem tribu accipient, ut hæreditas permaneat in familiis : nec sibi misceantur tribus, sed ita maneant, ut a Domino separatæ sunt. Feceruntque filiæ Salphaad, ut fuerat imperatum : et nupserunt, Maala, et Thersa, et Egla, et Melcha, et Noha, filiis patrui sui de familia Manasse, qui fuit filius Joseph : et possessio, quæ illis fuerat attributa, mansit in tribu et familia patris earum. Hæc sunt mandata atque judicia, quæ præcepit Dominus per manum Mosi ad filios Israel, in campestribus Moab super Jordanem contra Jericho.

Explicit liber Numerorum, qui Hebraice dicitur Vajedabber.

TITULI LIBRI DEUTERONOMII.

I. Trans Jordanem populo legem explanat, commemorat quemadmodum eos hortatus fuerit, ut prudentes eligerent viros quos judices constituerent ; quomodo ad terram promissionis miserit inspectores : et quod rebellis exstiterit cuncta populi multitudo: et quod propter delictum eorum etiam ipse Moyses terræ promissionis privaretur introitu Et ubi a Domino præcipitur ne de possessione filiorum Esau et Lot aliquid contingatur.

II. Transitum memorat per urbem Har, quam Cappadoces possederunt, et quomodo nuntios direxit ad Seon et Og reges Amorrhæorum, qui cum sprevissent præcepta Domini, adversus ipsos initum est certamen: ipsis duabus semis tribubus possidenda eorum terra fuit tradita.

III. Hortatur populum, ut præcepta et judicia servet ac faciat; nec cæremoniis gentium dediti Dominum offendant : et paterna charitate blanditur nullam